

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ

ANA BİLİM DALI

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI
ERDEMLER TEMASINDA YER ALAN
DEĞERLERE İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE
ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

MELİKE AYAN ERKUŞ

TÜRKÇE EĞİTİMİ
BİLİM DALI

Antalya, 2025

T.C.

**AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ERDEMLER TEMASINDA YER ALAN
DEĞERLERE İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melike AYAN ERKUŞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Emel NALÇACIGİL

Antalya, 2025

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalardan gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

25 / 05 / 2025

Melike AYAN ERKUŞ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Melike AYAN ERKUŞ'un bu çalışması 18.06.2025 tarihinde jürimiz tarafından **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi** Ana Bilim Dalı **Türkçe Eğitimi** Tezli Yüksek Lisans Programında **Yüksek Lisans Tezi** olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir.

İmza

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Emel NALÇACIGİL

(Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi)

Üye : Doç. Dr. Bilal ŞİMŞEK

(Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi)

Üye (Danışman) : Doç. Dr. Vesile ALBAYRAK

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi)

YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Erdemler Temasında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun tarihli ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecinde akademik bilgi ve deneyimleri ile katkıda bulunan, süreç boyunca desteğini hiç eksik etmeyen danışmanım Sayın Dr. Öğretim Üyesi Emel NALÇACIGİL Hocama teşekkürlerimi sunarım.

Tez konumun şekillenmesinde görüşleriyle katkı sağlayan ve teknik konularda yardımını esirgemeyen arkadaşım Dr. Betül KOPARAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazım sürecimde her zaman her konuda bana destek olan değerli eşim, hayat arkadaşım Dr. Bahattin ERKUŞ'a teşekkür ederim.

Tüm hayatım ve eğitimim sürecinde hiçbir konuda maddi ve manevi desteklerini, hoşgörülerini ve sabırlarını esirgemeyen sevgili annem Bedia AYAN'a ve hayatımda her şeyi ilk öğretenim sevgili babam İbrahim AYAN'a sonsuz teşekkür ederim.

Melike AYAN ERKUŞ

Annem ve Babama...

ÖZET

6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ERDEMLER TEMASINDA YER ALAN DEĞERLERE İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

AYAN ERKUŞ, Melike

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Emel NALÇACIGİL

Haziran, 2025, xii + 84 sayfa

Bu çalışmanın amacı 6. sınıf Türkçe ders kitabında erdemler temasında yer alan değerlere ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerini incelemektir. Çalışmanın kapsamı değerler eğitimi ile ilgili doğrudan ilgili olduğu için 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki erdemler teması ile sınırlı tutulmuştur. Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji) yöntemi tercih edilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan öğrenciler ve öğretmenler, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunda, Antalya ili merkez ilçelerde görev yapan 20 Türkçe öğretmeni ve bu öğretmenler tarafından belirlenen 20 altıncı sınıf öğrencisi yer almıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacının geliştirdiği yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu öğretmenler ve öğrenciler için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Nitel verilerin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma bulguları doğrultusunda Türkçe öğretmenleri, öğrencilere kazandırılması beklenen kök değerlere ilişkin farkındalıkların genelde bilgi düzeyinde kaldığını, davranışlara yansımadığını ve müfredat yoğunluğundan dolayı değerler eğitimi yeterince zaman ayıramadığını belirtmiştir. Öğretmenler öğrencilerde sevgi, dostluk, yardımseverlik, vatanseverlik ve saygı gibi değerlere yönelik farkındalık daha yüksek iken, öz denetim, sorumluluk, dürüstlük, adalet ve sabır gibi değerlere ilişkin farkındalığın daha düşük olduğunu belirtmiştir. Bunun nedenleri arasında aile, çevresel etmenler, internetin etkisi, empati eksikliği ve gerçek hayatta bu değerlere sık rastlanmaması gösterilmiştir. Öğretmenler ders kitaplarında saygı, adalet, dürüstlük ve sorumluluk gibi değerlerin daha fazla yer alması gerektiğini vurgulamıştır. Öğrenciler değerler eğitiminin tiyatro, gezi, hikaye, şiir gibi etkinliklerle daha eğlenceli şekilde verilmesini ve ayrı bir ders olarak işlenmesini istemektedir.

Anahtar Sözcükler: *Değerler Eğitimi, Türkçe Ders Kitabı, Erdemler.*

ABSTRACT

OPINIONS OF TEACHERS AND STUDENTS REGARDING THE VALUES IN THE VIRTUES THEME OF THE 6TH GRADE TURKISH TEXTBOOK

AYAN ERKUŞ, Melike

Master Thesis, Department of Turkish and Social Studies Education

Thesis Supervisor: Asst. Prof. Dr. Emel NALÇACIGİL

June, 2025, xii + 84 pages

The purpose of this study is to examine the opinions of teachers and students regarding the values in the virtues theme of the 6th grade Turkish textbook. The scope of the study is limited to the virtues theme in the 6th grade textbook because it is directly related to values education. The phenomenology method, one of the qualitative research designs, was preferred for this study. The students and teachers constituting the study group were selected using purposive sampling. The study group consisted of 20 Turkish teachers working in the central districts of Antalya province and 20 sixth-grade students selected by these teachers. A semi-structured interview form developed by the researcher was used as the data collection tool. Separate forms were prepared for teachers and students. Descriptive analysis and content analysis was preferred for the analysis of qualitative data. According to the findings, Turkish teachers stated that students' awareness of the core values expected to be instilled remains mainly at the knowledge level, does not reflect in their behavior, and values education does not receive sufficient time due to the intensity of the curriculum. Teachers noted that students have higher awareness of values such as love, friendship, helpfulness, patriotism, and respect, while their awareness of values like self-control, responsibility, honesty, justice, and patience is lower. Reasons for low awareness include family influence, environmental factors, the internet, lack of empathy, and infrequent encounters with these values in real life. Teachers emphasized the need for values like respect, justice, honesty, and responsibility to be included more prominently in textbooks. Students expressed that values education should be delivered in a fun and engaging manner through activities like theater, trips, stories, and poems, and should be taught as a separate course.

Keywords: *Values Education, Turkish Textbook, Virtues.*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ.	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii

BÖLÜM I

GİRİŞ BÖLÜMÜ

1.1. Çalışmanın Konusu ve Amacı	1
1.2. Çalışmanın Önemi	1
1.3. Çalışmanın Kapsamı.....	2
1.4. Sayıtlar	2
1.5. Sınırlıklar.....	2

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Değer	3
2.2. Değer Eğitimi	6
2.3. Değerler Eğitiminin Amacı	8
2.4. Değerler Eğitiminde Okulun Rolü.....	9
2.5. Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü	11
2.6. Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü.....	13
2.7. Değerlerin Sınıflandırılması	14
2.8. Değerlerin Özellikleri.....	17
2.9. Değer Öğretim Yaklaşımları	19
2.10. Türkçe Öğretimi	22
2.11. Değerler Eğitimi ve Ders Kitapları.....	22
2.12. Ders Kitaplarının Önemi ve İşlevi.....	23
2.13. Türkçe Ders Kitabı	25
2.14. Türkçe Öğretim Programı ve Değerler Eğitimi.....	26
2.15. İlgili Araştırmalar	30

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli.....	33
3.2. Çalışma Grubu.....	33

3.3.	Veri Toplama Aracı	35
3.4.	Verilerin Toplanması	36
3.5.	Verilerin Analizi	36

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1.	Öğretmenlerden Elde Edilen Bulgular	38
4.2.	Öğrencilerden Elde Edilen Bulgular.....	43

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1.	Sonuç ve Tartışma	46
5.2.	Öneriler	53

KAYNAKÇA	55
----------------	----

EKLER	69
-------------	----

7.1.	Ek 1: Öğretmen Görüşme Formu	69
7.2.	Ek 2: Öğrenci Görüşme Formu	72
7.3.	EK 3: Araştırma izni.....	74
7.4.	Ek 4: Etik Kurul İzni	75
7.5.	Ek 5: Veli Onay Mektubu.....	76
7.6.	EK 6: Katılımcı Onay Formu	77
7.7.	EK 7: Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler İle İlgili Metinler.....	78

ÖZGEÇMİŞ.....	7882
---------------	------

İNTİHAL RAPORU	83
----------------------	----

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.7.1. Schwartz Değer Grupları	16
Tablo 2.14.1. Türkçe Dersi Öğretim Programı Temaları ve Konu Önerileri Tablosu.....	29
Tablo 3.2.1. Çalışmaya Katılan Türkçe Öğretmenlerine İlişkin Demografik Veriler.....	34
Tablo: 3.2.2. Araştırmaya Katılan 6. Sınıf Öğrencilerine İlişkin Demografik Veriler.....	34

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.: Aktaran

Ed.: Editör

Çev.: Çeviren

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

TDÖP: Türkçe Dersi Öğretim Programı

s.: Sayfa

BÖLÜM I

GİRİŞ BÖLÜMÜ

1.1. Çalışmanın Konusu ve Amacı

Eğitimin bireyi akademik, sosyal, kültürel, ahlaki vb yönlerden geliştirmek gibi amaçları vardır. Formal eğitim sürecinde birey bir yandan kendini akademik anlamda geliştirirken; bir yandan da toplum içinde yaşama kurallarını da öğrenmektedir. Bireyin akademik anlamda gelişim sürecinde kazandırılması gereken yeterlilikler, ders kitaplarında ve öğretim programlarında yer almaktadır. Bu kazanımların bir kısmının doğrudan öğrencinin davranışlarına yön veren kazanımlar olduğu söylenebilir. Eğitim-öğretim sürecinde öğrenci davranışlarını etkileme süreci daha çok değerler eğitimi ile gerçekleştirilmektedir. Değerler eğitimi okullarda farklı uygulama ve yöntemlerle öğrencilere kazandırılmaktadır. Öğretim programına bakıldığında değerler eğitimi ile ilgili şu ifadeler yer verildiği görülmektedir: “Eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder. Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir” (MEB, 2019: 4). Öğretim programı kapsamında ders kitaplarına bakıldığında da değerler eğitimi ile ilgili içerik ve metinlerin de olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın konusu 6. sınıf Türkçe ders kitabında erdemler temasında yer alan değerlere ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri ile ilgilidir. Çalışmanın amacı ise 6. sınıf Türkçe ders kitabında erdemler temasında yer alan değerlere ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerini incelemektir.

1.2. Çalışmanın Önemi

Değerin bireyin toplumsal kurallara uymasını ve bireyin hep birlikte mutlu bir şekilde yaşamasına yardımcı olduğu söylenebilir. Bu durum değerler eğitiminin, değerler eğitimindeki uygulamaların, değerler eğitiminde kullanılan yöntem, teknik ve materyallerin önemini ortaya

koymaktadır. Değerler eğitimi okullarda farklı yöntem ve uygulamalarla gerçekleştirilmektedir. Öğretim programında ise değerler eğitiminin önemi açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Literatüre bakıldığında ders kitapları ve ders kitaplarındaki değerlerle ilgili çalışmaların olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmının başlığı şu şekildedir: Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metin türleri üzerine bir inceleme (Baş, 2003), kelime dağarcığını geliştirmede 6. sınıf Türkçe ders kitabının etkisi (Benzer, 2013), sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi (Kan, 2010), Türkçe ders kitaplarında değer eğitimi (Kaygana, Yapıcı & Aytan, 2013), Metinlerin temalara uygunluğu bakımından Türkçe ders kitapları üzerine bir inceleme (Zorlu, 2021), 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan temalardaki metinlerin kök değerlerle ilişkisi (Mutlu & Dinç, 2019), 4. sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinde yer alan değerler (Susar Kırmızı, 2014), 6. sınıf Türkçe ders kitabının değer aktarımı bağlamında incelenmesi (Şakiroğlu, 2020), ilettiği değerler açısından ilköğretim Türkçe ders kitaplarındaki metinler üzerinde incelemeler (Yılar, 2016). İlgili literatür incelendiğinde 6. sınıf Türkçe ders kitabı erdemler temasında yer alan değerlere ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerini ortaya koyan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışma bu nedenle önem arz etmektedir.

1.3. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma kapsamında 6. sınıf Türkçe ders kitabı erdemler temasında yer alan değerlere ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri incelenmiştir. Çalışmanın kapsamı değerler eğitimi ile ilgili doğrudan ilgili olduğu için 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki erdemler teması ile sınırlı tutulmuştur. Ayrıca bu konu ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşlerine başvurulmuştur.

1.4. Sayıtlar

Araştırmaya katılan katılımcıların sorulara samimi bir şekilde cevap verdikleri varsayılmaktadır. Araştırmacı görüşme sırasında herhangi bir etkide bulunmamıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma Antalya ili merkez ilçede öğrenim gören 20 altıncı sınıf öğrencisi ve çeşitli okullarda görev yapan 20 Türkçe öğretmeni ile sınırlıdır.

Çalışmanın bulguları araştırmacı tarafından hazırlanan veri toplama aracıyla elde edilen verilerle sınırlıdır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Değer

Değer kavramı ile ilgili geçmişten günümüze çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlara bakıldığında değerlerin çeşitli açılardan ele alındığı görülmektedir. Türkçe “teğmek” kelimesinden ortaya çıkan “değmek”, “dokunmak” manasındaki “değer” ifadesi, mana genişlemesi ile bir şeyin önemini belirleyen soyut ölçüt, karşılığı, ederi manasında kullanılmaktadır (Elkatmış, 2009: 337). Türk Dil Kurumu (TDK) ise (2017) değer kavramını “bir milletin sahip olduğu sosyal, ekonomik, kültürel ve bilimsel değerleri kapsayan maddi manevi unsurların tamamı” olarak tanımlamıştır. Değerler, bireyin iç sesi olarak toplumların görünmeyen polisi gibidir. Bir birey, bir durum karşısında tercih yapmak zorunda kaldığında, kararını yaşadığı toplumun ona kazandırdığı değerlere göre verir. Bireyin sergilediği davranış, benimsediği değerlere göre şekillenir (Köksal Süleymanoğlu, 2021). Değerler, bireylerin iyilik, kötülük, doğruluk ve çirkinlik gibi olumlu ve olumsuz kavramlarla şekillenen, hareket kalıplarını belirleyen ve zamanla değişebilen rehberlerdir (Çankırlı, 2015). Schwartz’a (1994: 20) göre değer, belirli durumların ötesine geçen, davranış ve olayları değerlendirmede yol gösteren, öncelik sırasına göre düzenlenen ve diğer değerlerle ilişkili olan, istenen sonuçlar veya davranış biçimleriyle ilgili inançlardır. Rokeach’a (1973: 5) göre değer, bireyin belirli bir davranış tarzını veya yaşamın nihai şeklini tercih etmesini sağlayan, kişisel ya da toplumsal düzeyde kalıcı bir inanç sistemidir. Bireyin hayatını, amaçlarını ve eylemlerini belirlemesi ve onlara uyum sağlaması değerler sayesinde mümkündür. İç dünyanın zenginleşerek derin bir kişiliğe dönüşmesi, benimsenen değerlerle ölçülür (Aydın & Akyol Gürler, 2020). Değerler, davranışların kaynağını oluşturur ve onları değerlendirmeye yarayan anlayışlar geliştirir (Ekşi & Katılmış, 2016). Halstead ve Taylor’a (2000) göre değer, duygularımızı, davranışlarımızı ve hislerimizi yönlendiren; topluma ve kültüre anlam kazandıran; davranışların iyi ya da istenilen yönde olup olmadığına dair yargıya varmamızı sağlayan ölçütler ve inançlardır. Okumuş’a (2010) göre ise değerler sahip olduğu özellikler açısından içerisinde birçok işlev bulundurmaktadır. Değerlerin bu işlev ve özellikleri, insan davranışlarını anlamada onların önemini vurgulamaktadır. Çünkü değerler, davranışların temel kaynağıdır. Yapılan tanımlara bakıldığında, değer kavramının bireyin ve toplumun yönünü belirleyen temel bir rehber olduğu

söylenir. Geçmişten günümüze farklı açılardan ele alınan değerler, bireysel tercihleri şekillendirirken toplumsal düzenin sağlanmasına da katkıda bulunmaktadır.

Değerler, davranışlara yön veren ve onları değerlendirmeye yarayan anlayışlardır. Aynı zamanda bireylerin neyi önemli gördüğünü belirleyerek istekleri, tercihleri ve arzu edilen ya da edilmeyen durumları gösterir (Erdem, 2003: 56).

Genel olarak değerler, inanılan, arzu edilen ve davranışlara ölçüt oluşturan olgulardır. Belirli bir durumu diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanan değerler, aynı zamanda davranışları yönlendiren ve değerlendirmeye yarayan standartlardır. Bireylerin topluma uyum sağlamasını destekleyen bu standartlar, bilinçli ve amaçlı davranışın temel ölçütü olup, sosyal eylemde bulunan bireyler için kabul edilebilir olgu ve istekler açısından bir referans noktası oluşturur (Özensel, 2003: 23).

Değerler hakkında yapılan tanımlar, sınıflandırmalar ve özellikler doğrultusunda değerlendirildiğinde, değer; insanın diğer insanlarla ve varlıklarla kurduğu ilişkinin niteliksel ve niceliksel olarak kavramsallaştırılması ve bu kavramlara yüklenen anlamlar olarak tanımlanabilir (Erkuş, 2019: 10). Değer kavramı bireylere, değer öğretimi veya değerler eğitimi yoluyla aktarılır. Değer öğretimi, bireyin hem kişisel hem de sosyal öğrenmeleriyle edindiği kazanımları davranışa dönüştürmesini, iç dünyasında bulunan iyi olma yeteneğini geliştirmesini, uygulamasını ve yaşam boyu sürdürmesini sağlayan bir süreç olarak tanımlanır (Karagöz, 2009: 45). Bu kavram değerler eğitimi ile de ifade edilir. Değerler eğitiminde ise önemli olan değerın davranışa dönüşmesidir.

Değer kavramının temelinde inançlar yer almakta olup, değerler insanların davranışlarını yönlendiren ilkeler olarak kabul edilmektedir (Çengel, 2011). Değerler, bireylerin tutum ve davranışlarını şekillendirir; onların yönelimlerini belirlemede, biçimlendirmede ve yönlendirmede önemli bir rol oynar. Bireylerin karşılaştıkları sorunları ve sahip oldukları değerleri dikkate almadan anlamak, değerlendirmek ve yorumlamak güçtür. Farklı bireylerin, grupların ve kültürlerin değerleri incelendiğinde, onların tutum ve davranışları büyük ölçüde öngörülebilir hale gelir (Dilmaç, 1999). Soyut bir yapıya sahip olan değerler, bireylerin eylemleriyle somutlaşır ve davranışlarına yön verir. İnsan, kendini gerçekleştirme sürecinde ve derin bir kişiliğe sahip olabilmek için değerlere ihtiyaç duyar (Aydın & Akyol Gürler, 2020). Bir kişinin hangi değerlere sahip olduğunu anlamak için onun davranışları gözlemlenmelidir. Davranışlar bilinçli ya da bilinçsiz olabilir; ancak her durumda, bu

davranışların temelinde mutlaka bir değer seçimi yer almaktadır. Bu bağlamda, değerler bireyleri belirli seçimlere yönlendiren temel inançlar olarak kabul edilir (Cüceloğlu, 2010).

Değerler, insan davranışlarını yönlendirerek toplumu doğrudan etkiler. İnsan, sosyal bir varlık olarak diğer bireylerle birlikte yaşar ve bu yaşamı sürdürebilmek için toplumsal, siyasal, ahlaki ve kültürel ilkelere uyum sağlar. Toplumun benimsediği ve devam ettirdiği bu kuralların büyük bir kısmı değerlerden oluşur (Yalar & Yanpar Yelken, 2011). Değerler, toplum için önemli ve kıymetli olduğundan, bu değerlere uygun hareket eden bireyler de toplum tarafından değerli kabul edilir (Karaca, 2015).

Değerler, toplumun ulaşmayı hedeflediği olumlu davranış ve tutumları temsil etmektedir. Toplumun varlığını sürdürebilmesi, birlikteliğini koruyabilmesi ve düzenini devam ettirebilmesi için değerler, büyük çoğunluk tarafından kabul gören temel kurallar olarak işlev görür. Bu kurallar, ideal düşünce ve davranış kalıplarını belirleyerek toplumun işleyişine rehberlik eder. Değerler, yalnızca toplum yaşamına ilham kaynağı olmakla kalmaz, aynı zamanda ona anlam kazandırır. Değerler, inançların dini ve ahlaki yönlerini kapsarken, aynı zamanda bireylerin hayatlarını nasıl şekillendirdiğini ve yaşadıkları deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarını da ifade eder. Bilgi, duygu ve davranışlarımız doğrudan değerlerle ilişkilidir (Schlapp vd, 2004). Toplumda olumlu davranışların yaygınlaştırılması ve olumsuz davranışların olumluya dönüştürülmesi sürecinin temelinde değerler eğitimi yer almaktadır (Arslan & Ulusoy, 2016). Bireyin benimsediği değerler, gelecekteki kişilik, hayata bakış açısı ve davranışlarını şekillendirerek tüm yaşamını etkiler. Bu nedenle, bireyin temel değerleri özümsemesi, yeni değerler kazanması ve karşılaştığı değerleri kişiliğinin esasları haline getirerek bunları davranışlarına yansıtması gerekmektedir (Yaman, 2012).

Günümüz dünyasında teknolojik gelişmeler ve toplumsal kalkınma hızla ilerlerken, ahlaki sorunların da artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu durum, bireylerin ve toplumların yaşamını düzenleyen değerler ile eğitimin önemini yeniden gündeme getirmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın (2009) belirttiği üzere, değerler; toplum veya bireyler tarafından benimsenen ve birleştirici nitelikteki olgulardan, toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşılayarak bireylerin iyiliğine hizmet eden ölçütlerden, sadece bilinçle sınırlı kalmayıp duygu ve heyecanları da kapsayan yargılardan oluşmaktadır. Ayrıca, bireyin bilincinde yer alan ve davranışlarına yön veren güdüler olan değerlerin, normlardan daha genel ve soyut özelliklere sahip olduğu, aynı zamanda normları da içerdiği vurgulanmaktadır. Bu tanımlamalar, değerlerin toplumsal yaşam ve eğitimdeki temel rolünü açıkça ortaya koymaktadır.

2.2. Değer Eğitimi

Değer eğitimi, bireyin kendine özgü yeteneklerini geliştirerek insani faaliyetlerini amacına uygun şekilde gerçekleştirmesini sağlamak, duygularını ve davranışlarını ortaya çıkarmak, yaşamına yön vermek ve biçimlendirmek amacıyla yapılan etkinlikleri kapsar (Kuçuradi, 1985: 81). Bu eğitim süreci, bireyin şahsi ve sosyal öğrenmeler yoluyla edindiği kazanımları davranışa dönüştürmesini, iç dünyasındaki iyilik potansiyelini işlemesini ve bunu hayat boyu sürdürmesini amaçlar (Karagöz, 2009: 45).

Carbone ve Peter (1991), değerler eğitimini, eğitim ve etik kavramlarının çok yönlü bir birleşimi olarak tanımlamaktadır. Yeni nesillere değer kazandırmayı hedefleyen tüm eğitim faaliyetleri, değerler eğitimi kapsamında değerlendirilir. Bu eğitimin temel amacı, çocukların kendilerine ve topluma faydalı olacak değerleri, bilişsel, sosyal ve psikolojik gelişimlerine uygun şekilde kazanmalarını sağlamaktır. Değerler eğitimi, daha sistemli ve belirgin bir yapı oluşturabilmek için örtük programlardan ayrılmaktadır. “Örtük program” kavramı, pek çok sosyoloğa göre doğrudan okullaşma sürecini ifade etmektedir (Lavoie, 2006). Değerler eğitimi aynı zamanda temel insani değerleri kazandırarak bireyin kendisi ve çevresiyle barışık olmasını destekler, toplumsal düzeni korur, okul kültürünü güçlendirir ve karakter eğitimine katkıda bulunur (Aydın & Akyol Gürler, 2020).

Bir ülkenin eğitim anlayışı, o ülkenin eğitim sistemine yansıyan ve önem verdiği değerlerle şekillenir. Bu durum, değerler eğitiminin yönünü, kapsamını ve amaçlarını belirleyerek eğitim sisteminin bu hedefler doğrultusunda faaliyet göstermesine zemin hazırlar (Doğan, 1997: 76).

Değerler eğitimi, kökenini 1920’li yıllarda Amerika’da karakter eğitimi olarak yapılan çalışmalardan almaktadır. Değerler üzerine yapılan araştırmaların ise 1970’li yılların ortalarından itibaren yayımlandığı görülmektedir. 1990’lı yıllarda toplumsal ve ahlaki değerlere verilen önem azalmış, bireysel uyumla ilgili değerler ön plana çıkmıştır. Ancak bu dönemi takip eden toplumsal sorunlar, ahlak ve değerler eğitimi yeniden gündeme getirmiştir. Aileler, eğitimciler ve toplum liderleri, bu olumsuz gelişmelere karşı okullarda ahlak ve değerler eğitimine tekrar vurgu yapmaya başlamıştır (Demircioğlu & Tokdemir, 2008: 73).

Değerler eğitimi Türkiye’de 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren eğitim öğretim sürecinde yerini almıştır. Öğretim programına bakıldığında 10 kök değer olduğu görülmektedir. Bu kök değerler şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem

kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır (MEB, 2019).

Değerler eğitimi, bireyin içinde bulunduğu topluma uyum sağlamasını, kültürel aidiyet hissetmesini ve sosyalleşmesini destekler (Ulusoy & Arslan, 2019). Son yıllarda değerler eğitimi, giderek daha fazla önem kazanan araştırma konularından biri haline gelmiştir. Ancak değerlere verilen önem, bireyden bireye farklılık gösterebilir. Zamanla toplumlar çeşitli nedenlerle değişime uğrar. Bu değişim, toplumların değer yargılarını ve eğitim anlayışlarını da etkileyerek dönüşüme uğratar (Ada, 2007).

Değerler, toplumun temel yapı taşlarını oluşturur. Bir toplumun varlığını sürdürebilmesi, geçmişten gelen değerlerine sahip çıkmasına, onları koruyabilmesine ve ihtiyaç duyduğunda özünü bozmadan güncelleyebilmesine bağlıdır. Toplumlar, sahip oldukları değerleri gelecek nesillere aktarabildikleri ölçüde diğer medeniyetler karşısında varlıklarını devam ettirebilir ve birlik beraberliklerini koruyabilirler. Bu noktada, değerler eğitimi önemli bir rol üstlenmektedir (Yazıcı, 2014).

Yaşamımızı şekillendiren ve eylemlerimizi yönlendiren birçok farklı değer bulunmaktadır. Sağlık gibi biyolojik değerler, güzel-çirkin gibi estetik değerler, iyi-kötü gibi ahlaki değerler, sevap-günah gibi dini değerler, doğru-yanlış gibi zihinsel değerler, haz-acı gibi duygusal değerler ve faydalı-zararlı gibi olumlu değerler, insan hayatında önemli bir yer tutar. Bunun yanı sıra, öznel-nesnel ve mutlak-göreceli gibi farklı biçimlerde sınıflandırılan değerler de bireyin düşünce ve davranışlarını şekillendirmektedir (Aydın & Akyol Gürler, 2020).

Yaşamımızı biçimlendiren ve davranışlarımızı yönlendiren pek çok farklı değer bulunmaktadır. Sağlık gibi biyolojik değerler, güzel-çirkin gibi estetik değerler, iyi-kötü gibi ahlaki değerler, sevap-günah gibi dini değerler, doğru-yanlış gibi zihinsel değerler, haz-acı gibi duygusal değerler ve faydalı-zararlı gibi pragmatik değerler, insan hayatında önemli bir yer tutar. Bunun yanı sıra, öznel-nesnel ve mutlak-göreceli gibi farklı kategorilere ayrılan değerler de bireyin düşünce yapısını ve davranışlarını belirlemede etkili olmaktadır (Aydın & Akyol Gürler, 2020). Değerler, bireyin yaşamına yön veren temel unsurlar olmakla birlikte, toplumlar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmış ve anlamlandırılmıştır. Değerlerin bireysel, toplumsal, kültürel ve evrensel düzeyde çeşitlilik göstermesi, onların değişken ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, değerleri daha iyi anlamak ve yorumlamak için belirli sınıflandırmalar yapmak gerekmektedir.

2.3. Değerler Eğitiminin Amacı

Eğitim sistemlerine bakıldığında genel amacının bireyin iyi ve doğru sayılan şeylerle donatılması olduğu söylenebilir. Eğitim sistemlerinde bireyin akademik, sosyal, duygusal, kültürel vb birçok açıdan geliştirilmesi ve toplum içerisinde yaşayabilme becerisinin kazandırılması beklenmektedir. Bireyin akademik gelişimi eğitim öğretim faaliyetleri ile gerçekleştirilirken; toplu şekilde yaşayabilme, kendini yaşadığı topluma ait hissetme, kültürün aktarımı vb. süreçler ise değerler eğitimi ile gerçekleşmektedir.

Değerler, toplumun tarihi birikimiyle şekillenen, toplumun tamamı tarafından kabul gören ve toplumun varlığını, birliğini ve devamını sağlayan kabullenişlerdir. Aynı zamanda tasvip edilen, teşvik gören ve korunan inanışlar olarak da görülür. Değerler ve normlar, kültürel kimliğin oluşumunda etkili olan temel kültür unsurlarıdır (Tural, 1992: 29). Değerler, herhangi bir davranış, durum, olay veya olgunun insanlar arasında arzu edilebilir ya da edilemez olduğuna dair inanç, düşünce ve genel-geçer yargılar olarak tanımlanabilir. Her millet, bireylerinin kültürleme sürecinde önce kendi değerlerini benimsemesini, ardından evrensel değerlere ulaşmasını bekler (Karatay, 2011: 473).

Bir toplumun geleceği, yetiştirdiği çocuklara bağlıdır. Çocuğun erdemli bir birey olarak topluma katılması, iyi bir eğitim alıp başarılı olması kadar önemlidir. Erdemler, hemen her toplumda ulaşılması gereken yüce değerler olarak kabul edilir. Doğruluk, büyüklere saygı, görgü kurallarına uyum, küçüklere ve güçsüzlere yardım, hak gözetme gibi nitelikler her çağda ve her yerde değerli olmuştur. Toplumsal düzenin sağlanması yalnızca yasalara uymakla mümkün değildir; ortak değerlerin birleştirici gücüne de ihtiyaç vardır. Başka bir deyişle, insancıl değerler olmadan toplum işleyemez (Yörükoğlu, 2003: 221). Yapılan açıklamalara bakıldığında toplumun bir arada yaşaması için değerler eğitime ihtiyaç olduğu görülmektedir. Temel değerlerin kazandırılmasının amacı, Türk Milli Eğitim Temel Kanunu ve ders programlarının hedefleri incelendiğinde açıkça görülmektedir. Milli Eğitimin Temel Kanunu'nda, eğitimin amaçları arasında ahlaki ve manevi değerleri benimseyen, beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu yönünden dengeli ve sağlıklı bireyler yetiştirmek ön plana çıkmaktadır (Ekşi, 2003: 80).

Değerler, öğrenilebilen ve öğretilen ilkelere, bireyin değer dünyası, ailesi ve eğitim kurumları tarafından şekillendirilir. Çünkü insan, doğuştan iyi-kötü veya doğru-yanlış kavramlarını bilmez. Bu noktada eğitimin temel amacı, bireyin bilgi, duygu ve davranış gelişimini desteklemektir (Elkatmış, 2009: 347). Değerler eğitimi, bireyin kendini anlamasını

ve zihinsel potansiyelini en üst seviyeye çıkararak bilinçli bir yaşam sürmesini hedefler. İnsan merkezli bu yaklaşım, değerlerin bireyin eylemleriyle bağlantılı olduğunu ve toplumsal ilişkilerde belirleyici rol oynadığını vurgular. Ayrıca, evrensel ve kültürel değerler konusunda farkındalık oluşturmaya ve teorik bilgiyi yaşama dönüştürmeyi amaçlar (Kale, 2004). Sosyal hayatta kabul görmek isteyen birey, değerleri benimsemeli ve yaşadığı çevre ile ailesinden ilham alarak kendi değerlerini oluşturmalıdır. Değer açısından zengin bir ortamda yetişen bireyler, bu değerleri daha kolay benimser (Sapsağlam, 2015). Değerler, bireyin aydınlanmasını sağlayarak etkili ve iyi yurttaşların yetişmesine yardımcı olur (Hökelekli, 2011).

Değerler eğitimi, bireyin topluma karşı sorumluluklarını fark etmesini, kişiliğini geliştirmesini ve toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirmesini sağlar (Ulusoy & Arslan, 2016: 9). Toplumların kabul ettiği değerlerin sonraki kuşaklara aktarılması ve kabul görmeyenlerin zamanla işlevsiz hale gelmesi ancak değerler eğitimiyle mümkündür (Singh, 2011: 7). Sonuç olarak, değerler eğitimi, toplumsal ve bireysel huzurun oluşmasına ve devam etmesine katkı sağlar. Değerlerden yoksun bireyler ve toplumlar, nasıl davranmaları gerektiği konusunda belirsizlik yaşar. Bu eğitim süreci, bireyin toplumsal kurallara uyum sağlamasına, isteklerinin neden ve nasıl gerçekleşebileceğini anlamasına ve hangi davranışların uygun olup olmadığını belirlemesine yardımcı olur (Özdaş, 2013).

2.4. Değerler Eğitiminde Okulun Rolü

Okul, bireylere milli ve evrensel değerleri kazandırarak toplumun sürekliliğini sağlamada en işlevsel kurumdur (Derse, 2019). Sistemli ve planlı eğitim sunan okullar, sınav odaklı mevcut sistem nedeniyle daha çok bilişsel gelişimi desteklemektedir. Ancak bu durum, öğrencilerin çok yönlü gelişimini olumsuz etkilediğinden, eğitim programlarında değerler eğitime daha fazla yer verilmeye başlanmıştır (Başaranol, 2017: 42).

Okulların temel görevi, iyi insan ve nitelikli bireyler yetiştirmek, bireylerin keşfetme yetilerini geliştirerek öğrenme ortamlarını zenginleştirmektir (Ryan, 1993). Değer sisteminin temeli ailede atılsa da, okul bu süreci devam ettiren en önemli sosyal alanlardan biridir. Sevgi, saygı, dürüstlük, sorumluluk ve hoşgörü gibi değerlerin aktarımında okulun, aileden bile daha etkili olduğu belirtilmektedir (Ulusoy & Dilmaç, 2015: 83). Değerler eğitimi, toplumun temel değerlerini yaşatma, ahlaki gelişimi destekleme ve olumlu kişilik oluşumunu teşvik etme gibi önemli işlevlere sahiptir (Tokdemir, 2007: 34).

Değer eğitimi, bireyin yaşam boyu maruz kaldığı bir süreçtir ancak okul ortamında sistemli ve bilinçli bir şekilde kazandırılabilir. Devletler de vatandaşlarına gerekli değerleri kazandırmayı eğitim politikalarının temel unsurlarından biri olarak görmektedir (Ulusoy, 2007). Çocuklar ve gençler değerler eğitiminin öncelikli hedef kitlesidir. Ancak, erken yaşta dijital cihazlarla tanışmaları, sorumluluk almamaları ve disiplin eksikliği gibi faktörler, değer kaybına neden olan unsurlar arasında görülmektedir (Gerekten, 2018: 43).

Çocukların etik eğitiminden öncelikli olarak anne ve babalar sorumluyken, okul da toplumsal değerleri öğreten önemli bir kurumdur. Okullarda değerler eğitimi, vatandaş yetiştirme sürecinin bir parçası olarak gerçekleşir. Bu süreçte öğretmenler, bilinçli ya da bilinçsiz şekilde değerleri öğrencilerine aktarır (Coombs-Richardson & Toison, 2005). Günümüzde ailelerin değer aktarımındaki rolü azaldığından, okullar bu boşluğu sistemli eğitimle doldurmaktadır. Bunun için çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerine ihtiyaç duyulmaktadır (Gerekten, 2018).

Okullar, mevcut olumlu değerleri geliştirme ve yeni toplumsal değerler kazandırma gibi iki temel işleve sahiptir (Halstead & Taylor, 2000). Değerler eğitiminin etkili olabilmesi için bireysel farklılıklar gözetenilerle etkinlikler düzenlenmeli, öğretmen ve yöneticiler tarafından uygun pekiştirmeler sağlanmalıdır. Ayrıca, okul ortamı verimli hale getirilmeli ve problem çözme becerisini geliştiren destek mekanizmaları oluşturulmalıdır (Eliaş vd., 2008).

Sonuç olarak, değerlerin kazandırılmasında en büyük sorumluluk eğitime aittir. Okullar, planlı ve programlı yapıları, nitelikli öğretmen kadroları ve bireylerin gelişime açık olduğu yaş grubuna hitap etmeleri sayesinde değerler eğitimini etkili ve kalıcı şekilde sunabilmektedir (Kaya & Taşkın, 2016).

Değerlerin bireye aktarılmasında okul yaşantısı önemli bir yer tutar. Birey, öncelikle ailesinden sevgi, saygı ve yardımlaşma gibi değerleri öğrenerek bunları zihninde şekillendirmeye başlar. Daha sonra, özellikle de Türkçe dersi ilk sırada olmak üzere çeşitli dersler, metinler ve sosyal etkileşim aracılığıyla farklı değerleri öğrenir. Bu süreç, bireyin geleceğe ve hayata hazırlanmasını sağlar (Güneş, 2015).

Toplumların geleceği, eğitimli ve karakterli bireylerle şekillenir. Ancak, bireylerin kendi başlarına güçlü bir ahlaki karakter geliştirmesi zordur. Bu yüzden, öğrenim çağındaki bireylerin doğru kararlar almasını ve uygun davranışlar sergilemesini sağlamak için gerekli değer ve becerileri kazandırmak, ailelerin yanı sıra okulların da önemli bir sorumluluğudur (Ekşi, 2003).

2.5. Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü

Eğitim sürecinin temel taşı öğretmendir. Sınıf ortamında değerler eğitimini desteklemek için öğretmenlerin sosyal bağ kurması, öğrencilere sorumluluk vermesi ve iş birliği bilincini aşılması önemlidir. Öğrencilerin paylaşmayı öğrenmesi, cesaretlendirilmesi ve tartışmalara katılması, değerlerin içselleştirilmesini kolaylaştırır (Tyree & Vence, 1997). Öğretmenler, bilinçli veya bilinçsiz olarak öğrencilerine değer aktarırlar. Bu süreçte amaç, bireysel ve evrensel değerleri dengeli şekilde kazandırmaktır (Karakaya, 2004: 212). Ahlaki gelişim, bireyin yaşadığı olaylara verdiği tepkilerle doğrudan ilişkilidir ve bu sürecin yönlendirilmesinde ebeveynler ve öğretmenler kritik rol oynar. Öğretmenlerin, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitim alması, değerler eğitiminin etkisini artırmaktadır (Narvaez, 2015).

Bireyin öğrenme süreci ilk başta ailede başlar. Aile, çocuğun eğitimine birçok yönden etki eder. Bu süreç daha sonra çevreyle devam ederken, bireyin formal eğitim aldığı ilk yer okul olur. Okullarda eğitim-öğretim sürecinin en etkili unsurlarından biri öğretmendir. Öğretmen, okulda çocuk için bir rol model olup sergilediği olumlu veya olumsuz davranışlar doğrudan öğrenciye yansıyabilir. Bu nedenle öğretmenler, idareciler ve diğer okul personeli önemli sorumluluklar taşımaktadır. Öğretim programlarında da bu konuya vurgu yapılmaktadır. 2010 yılı öğretim programında, değerler eğitiminin toplumun tamamını ilgilendirmesi nedeniyle çok boyutlu ele alınması gerektiği, eğitim sisteminin tüm unsurlarının bu alanda bilinç ve duyarlılık kazanmasının önemli olduğu belirtilmiştir. Özellikle öğretmenlerin, öğretim programlarını uygulamanın yanı sıra öğrencilere değer kazandırmada öncü bir role sahip olduğu vurgulanmaktadır (MEB, 2010).

Yapılandırmacı eğitim felsefesi ve eleştirel pedagoji, öğretmenlerin değerleri doğrudan aktarmaktansa, öğrencilerin kendi kavramlarını ve değerlerini geliştirmelerini desteklemesi gerektiği görüşünü paylaşmaktadır. Bu yaklaşımlar, öğrencilerin aktif öğrenme süreçlerine katılarak eleştirel düşünme ve bireysel anlamlandırma becerilerini kazanmalarını hedefler (Veugelers, 2000). Değerler eğitiminde öğretmenlerin dikkate alması gereken bazı unsurlar vardır. Öğrencilerin sınıf içindeki karar süreçlerine dahil edilmesi, demokratik bir ortam oluşturulması ve eleştirel düşünme yeteneklerinin geliştirilmesi, onların bireysel kimliklerini güçlendirir. Günlük olaylar üzerine yapılan tartışmalar, öğrencilerin duyarlılık ve empati yeteneklerini geliştirmesine katkı sağlar (Antes & Nardini, 1994). Karakter ve değerler eğitimi için öğretmenler; model olma, ahlaki disiplin sağlama, işbirlikçi öğrenmeyi teşvik etme,

demokratik sınıf ortamı oluşturma ve problem çözme becerilerini kazandırma gibi stratejiler uygulamalıdır (Lickona, 1991).

Öğretmenler, değer kazandırma sürecinde yalnızca bireysel olarak değil, aileler ve eğitim kurumlarıyla iş birliği içinde çalışmalıdır. Aksi halde, değer eğitiminin beklenen etkiyi göstermesi mümkün olmayacaktır (Arabacı & Akgül, 2013). Öğretmenler, iletişim becerileri gelişmiş bireyler olmalı, öğrencileriyle ve sınıf ortamındaki ilişkilerde etkin bir rol üstlenmelidir (Yavuzer, 1999). Eğitim programlarında değerler eğitimi açıkça belirtilmese bile, öğretmenin sınıfta oluşturduğu kültür, öncelik verdiği konular ve sergilediği tutum, öğrenciler için örtük bir değerler eğitimi işlevi görmektedir (Oğuz, 2012).

Değerler eğitimiyle ilgili olarak öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşlerini incelemek, okulda bu eğitimin daha verimli bir şekilde uygulanmasını sağlamak açısından büyük önem taşır. Ayrıca bu tür bir araştırma, okul ortamında ele alınan ve problem teşkil eden değerlerin tespit edilmesine ve ihmal edilen değerlere yönelik eğitim süreçlerinin planlanıp düzenlenmesine de katkıda bulunur (Çengelci, Hancı & Karaduman, 2013).

Ryan ve Bohlin (1999), öğretmenlerin sınıflarında iyi karakter eğiticileri olmaları için sahip olmaları gereken yedi yeterlilik alanını şu şekilde sıralamaktadır:

- Öğretmenler, iyi karaktere sahip olmalı ve karakter gelişimi konusunda örnek olmalıdır.
- Öğretmenler, öğrencilerinin karakter gelişimini mesleki bir sorumluluk ve öncelik olarak görmelidir.
- Öğretmenler, öğrencileriyle hayatın doğruları ve yanlışları hakkında açıkça konuşabilmelidir.
- Öğretmenler, etik konularda kendi duruşlarını net bir şekilde belirlemeli, ancak kişisel görüşlerini öğrencilere dayatmamalıdır.
- Öğretmenler, öğrencilerin başkalarının yaşantılarını anlayabilmesi için onlara rehberlik etmeli ve kendi dünyalarından çıkarak başkalarının bakış açılarına girmelerini sağlamalıdır.
- Öğretmenler, sınıflarında olumlu bir değerler sistemi ve yüksek etik ilkelerle, herkesin birbirine saygı gösterdiği bir ortam yaratabilmelidir.
- Öğretmenler, okulda ve toplumda öğrencilere fedakarlık ve etik davranış deneyimi kazandıracak etkinlikler düzenlemelidir.

2.6. Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü

Aile, biyolojik bağlar aracılığıyla insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşmanın ilk adımlarının atıldığı, maddi ve manevi mirasın kuşaktan kuşağa aktarıldığı bir toplumsal birimdir (Tezcan, 1997). Eğitim sürecinin başlangıç noktası olan ailede, çocukların kişisel ve sosyal davranışlarına yönelik belli değerlerin gelişimi sağlanır. Her kültürde benimsenmiş gelenek, görenek ve kurallar bulunsa da, çocuğun bireysel tercihlerinin gelişip şekillendiği temel yer yine ailedir. Bu tercihler kişiliğin oluşum sürecini etkiler ve bireyin değerlerini oluşturur. Aile bu sürece büyük ölçüde yön verir (Yavuzer, 2011; Demirutku, 2017). İnsanların çoğu davranışını, özellikle iyi ve kötüye dair temel yaklaşımlarını, çocukluk ve gençlik dönemlerinde aileyle olan etkileşimleri sayesinde kazandığını söylemek mümkündür (Aktepe, 2010). Sosyalleşme süreci ailede başlayıp, okul ortamında gelişerek ve toplumsal yaşama geçişle hızlanır (Eroğul, 2012). Sağlıklı bireylerin yetişebilmesi için günümüz ailelerinin bazı noktalara dikkat etmesi gerekmektedir. Bolay (2007:141), etkili bir ebeveynin sahip olması gereken özellikleriyle ilgili şu tespitleri paylaşmaktadır:

- İyi bir rol model ve örnek olmalı,
- Söyledikleriyle çalışmameli ve söylediklerini yapmalı,
- Anlaşılır ve net ve olmalı,
- Olumlu davranışları pekiştirerek ve olumlu davranışlara teşvik etmeli,
- Olumsuz davranışları hemen düzeltmeli,
- Disiplin ve katı kuralların yerine demokratik tutum sergilemeli,
- Öğüt vermek yerine örnek olmalı,
- Çocukların farkında olmalı ve gelişimi ile ilgili her türlü özelliklerini bilmeli,
- Çocuklarıyla kaliteli zaman geçirebilmeli,
- Öncelikle milli değerleri, ardından evrensel değerleri öğretmeli,
- Aile bir bütün olarak sağlıklı kalmalı, aile birliğine dikkat edilmeli,
- Huzurlu, mutlu ve "sen dili"nin hakim olduğu bir ortam oluşturmali,
- Çocuklarını sosyal medyanın, kitle iletişim araçlarının ve çevrenin olumsuz etkilerinden koruyabilmelidir.

Değerlerin kazanımı genellikle sosyal öğrenme yoluyla gerçekleşir. Ancak değerlerle ilgili bilgileri öğrenmek, bu değerlere uygun bir yaşam sürmek için yeterli değildir; bu bilgilerin birey tarafından davranışlara dönüştürülmesi gereklidir. Bu nedenle, bireyin hayata dair ilk deneyimlerini yaşadığı ve temel değerleri kazandığı yer olan aile, kritik bir role sahiptir. Anne

babayı örnek alma ve kendini özdeşleştirme yoluyla başlayan değerlerin öğrenilme süreci, zamanla okul ve çevreden edinilen bilgi ve deneyimlerle gelişir ve sonunda bireysel bir nitelik kazanır (Kaymakcan & Meydan, 2016). Aile içinde öğrenilen değerlerin, davranışlarla tutarlı olması büyük önem taşır. Eğer bu uyum sağlanmazsa, verilen değerler eğitimi istenilen düzeye ulaşamaz. Tutumlar ile eylemler birbirleriyle örtüşmediğinde, çocuklar bu değerleri içselleştiremez ve değerler eğitimi olumsuz etkilenir (Şahin, 2013).

2.7. Değerlerin Sınıflandırılması

Bireylerin yaşamı boyunca önem verdiği pek çok değer bulunmaktadır ve bu değerlerin sınıflandırılması konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Birçok ülke, eğitim sistemlerinde değerler eğitimi sınıflandırma yoluyla çeşitlendirmiştir (Cockerill, 2011: 198). Hem birey hem de toplum olarak hayatımızı ve yaşam tarzımızı etkileyen çeşitli değerler vardır. Bu değerleri; araçsal, amaçsal, ekonomik, bilimsel, siyasi, demokratik, geleneksel, bireysel, temel, sosyal, sağlık, estetik, ahlaki, dini, mantıksal, hazzı ve faydacı olarak sınıflandırmak mümkündür. Değerler sınıflandırılırken, daha çok içeriklerine, özelliklerine ve işlevlerine odaklanılır. Bu nedenle, değerleri çok yönlü ele almak ve ayrıntılı bir şekilde incelemek amacıyla farklı sınıflandırmalar yapılmıştır (Genç, 2019).

Değerlerin sınıflandırılmasıyla ilgili ilk çalışmalardan biri Spranger tarafından 1928 yılında gerçekleştirilmiştir. Spranger, değerleri altı kategoriye ayırmıştır: Bilimsel Değer, Ekonomik Değer, Estetik Değer, Sosyal Değer, Politik Değer ve Dini Değerler.

- **Bilimsel Değer:** Bilgi, gerçek, muhakeme ve eleştirel düşünceyi önemser. Bilimsel değerlere sahip bireyler akılcı, deneysel, eleştirci ve entelektüeldir.
- **Ekonomik Değer:** Yararlı ve pratik olanı önemser. Ekonomik değerlerin yaşamda önemsenmesi gerektiğini vurgular.
- **Estetik Değer:** Simetri, uyum ve formu önemser. Hayatı, olayların bir çeşitliliği olarak görür ve sanatın toplum için bir zorunluluk olduğunu düşünür.
- **Sosyal Değer:** Başkalarını sevmek, onlara yardımda bulunma ve bencillikten uzak olma esasına dayanır. İnsan sevgisi en yüksek değerdir ve bu sevgiyi başkalarına sunar. Nazik ve sempattir, bencil değildir.
- **Politik Değer:** Şöhret, etki ve kişisel güç her şeyin üstündedir. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.

- **Dini Değer:** Evreni bir bütün olarak görür ve kendisini bu bütünlüğe bağlı kılar (Akt. Aydın & Gürler, 2019).

Değerleri sınıflandırma konusunda çalışma yapmış olan diğer bir isim ise Rokeach'dır. Rokeach 1968 yılındaki çalışmasında değerleri üç boyutta ele alır:

- **Bilişsel Boyut:** Bir kişi, bir değere sahip olduğunda, istenen yolda hareket etmenin ne olduğunu veya arzu edilen sonuca ulaşmak için ne yapması gerektiğini bilir.
- **Duyuşsal Boyut:** Kişi, sadece duygusal olarak herhangi bir şeyin karşısında veya yanında olabilir.
- **Davranışsal Boyut:** Değerler uyarıldığında, bireyin harekete geçmesini sağlayan müdahaleci bir özelliktir (Rokeach, 1968).

Rokeach'ın değer sınıflamasını 1968'den sonra 1973 yılında güncellediği görülmektedir. Rokeach sınıflandırmada değerleri “amaç değerler” ve “araç değerler” adı altında iki bölümde toplamıştır. Rokeach'a ait değerler sınıflamasının her iki bölümünde de 18'er adet değer yer almaktadır (Rokeach, akt. Akbaş, 2004).

- **Amaç Değerler:** Aile güvenliği, heyecan verici bir hayat, rahat bir hayat, barış içinde bir dünya, güzellikler dünyası, mutluluk, iç huzur, başarılı olma, bilgelik, dini olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, kendine saygı, özgürlük, sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk.
- **Araç Değerler:** Bağımsız olma, yardımsever, sorumluluk sahibi, affedici, cesaretli, kendine hâkim, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü (ufku geniş olma), itaatkâr, kendini kontrol edebilen (öz kontrol), kibar, mantıklı, neşeli, sevecen, temiz, yaratıcı olma (hayal gücü geniş), hırslı (istekli).

Schwartz ve Bilsky, Rokeach'ın 18 amaç değeri ve 18 araç değeri içeren listesini temel alarak 56 değer belirlemişlerdir. Türkiye'nin de dahil olduğu 54 ülkeden veri toplanmış ve yapılan analizler sonucunda bu 56 değer, evrensel olarak kabul edilen 10 değer tipinde gruplanmıştır (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000).

Tablo 2.7.1. Schwartz Değer Grupları (Schwartz, 1992, akt. Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000)

Değer Grupları	Değer Açıklamaları	İlgili Değerler
Güç	Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görünümü koruyabilmek (insanlar tarafından benimsenmek)
Başarı	Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak (zeki olmak)
Hazcılık	Bireysel zevke, hazza yönelim	Zevk, hayattan zevk almak
Uyarılım	Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Özyönelim	Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi
Evrenselcilik	Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyada barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi korumak (iç uyum)
İyilikseverlik	Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak (gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat)
Geleneksellik	Kültürel veya dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak (dünyevi işlerden el
Uyma	Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması	Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek
Güvenlik	Toplunun, var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek (bağlılık duygusu, sağlıklı olmak)

Değerleri bireyden topluma doğru birbirinden ayıran Nelson (1974) ise değerleri şu şekilde sınıflamıştır:

- **Bireysel değerler:** Kişisel tercihlerimizi yansıtan, seçim yapma sürecimizde, satın aldığımız ürünlerde ve hobilerimizde ortaya çıkan değerlerdir.
- **Grup değerleri:** Aile, kulüp, dini veya politik bir grup gibi belirli bir topluluğun üyeleri tarafından paylaşılan ortak değerlerdir.
- **Sosyal değerler:** Adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi bireyin toplumsal yapıda varlığını sürdürebilmesini sağlayan değerlerdir. Sosyal değerler tanımlanırken sosyalleşme, sosyal bilinç, norm ve grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır (Michaelis & Garcia, 1988; akt. Kaliyeva, 2015).

2.8. Değerlerin Özellikleri

Değerlerin sosyal hayatta oldukça önemli özellikleri bulunmaktadır ve aynı zamanda bir toplumun kültürel yönünden şekillenmesinde belirleyici bir rol üstlenirler. Bu bağlamda, değerler belirli bir kültürün gelişim süreci içerisinde şekillenir (Özensel, 2003: 230-232). Değerlerin önemli bir özelliği, doğuştan kalıtsal olarak bireyle birlikte gelmemesi, yaşamın içinde kazanılmasıdır (Yeşil & Aydın, 2007).

Sosyolojik açıdan değerlendirildiğinde, değerlerin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Tezcan, 2011: 267):

- Değerler, bir grup içinde yaşayan bireylerin paylaştığı bir durumdur ve bireylerin büyük çoğunluğu bu değerler üzerinde anlaşma sağlar. Değerler, herhangi bir bireyin yargısına bağlı olarak belirlenmez.
- Değerler, insanların hayatlarını huzur içinde geçirmelerine ve toplumun gereksinimlerini karşılamalarına yardımcı olur.
- Soyutlanma özelliği nedeniyle diğer nesnelerden ayrılırlar.
- Değerler, insan zihninde yer kaplayan kavramsal bir varlıktır.

Değerleri anlayabilmek için özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Değerlerin başka özelliklerine bakacak olursak şu noktalar ön plana çıkar (Yazıcı, 2006):

- Değerler, inançlardır; ancak yalnızca nesnel ya da duygulardan tamamen arınmış fikirler olarak değerlendirilmezler. Uygulama alanı bulduklarında, duygularla bir bütün haline gelirler.
- Değerler, bireyin hedefleri (örneğin eşitlik) ve bu hedeflere ulaşılmasını sağlayan davranış şekilleri (örneğin adaletli olma, yardım etme) ile bağlantılıdır.

- Değerler, belirli bir eylemin ya da durumun ötesindedir. Örneğin, itaatkârlık değeri; ev, iş, okul veya tanımadığımız kişilerle olan ilişkilerde kendini gösterebilir.

Değer kavramına ait alan yazındaki birçok tanım incelendiğinde beş ortak özellik ortaya çıkmaktadır (Bilsky & Schwartz, 1994: 164):

- Değerler kavramlar ya da inançlardır.
- Arzulanan nihai durum ya da davranışlardır.
- Belli durumları aşarlar.
- Davranışların ve olayların değerlendirilmesinde ve seçiminde rehberlik ederler.
- Önem seviyesine göre sıralanırlar.

Aydın ve Gürler'in (2019) değerler ile ilgili tanımlardan ve işlevlerinden hareketle, değerlerin özelliklerine dair şu bilgilere ulaşılabılır:

- Sosyal hayatı düzenleyici rolleri vardır.
- Tarihi birikimlerin oluşturduğu köklü inançlardır.
- Üzerinde görüş birliği sağlanmış kabullerdir.
- Karar vermede yararlanılan ölçütlerdir.
- Kültürel devamlılığı sağlar.
- Sosyal kontrol öğeleridir.
- Çevre ile etkileşim neticesinde aktif olurlar.
- Tutumların temelini oluşmasını sağlarlar.
- Güdüleme ve özendirme özelliklerine sahiptirler.
- Kişilerin toplumsal rol seçimlerine yardımcı olurlar.
- Yalnızlığa ve dışlanmışlığa karşı kollayıcıdırlar.
- Benzerliğin olmadığı durumlarda ortak bir anlaşma zemini oluştururlar.
- Kalıtsal olarak değil, yaşayarak öğrenirler.
- Ahlak olgunluğuna ulaştırırlar.
- Birleştiricidirler.
- Dayanışma unsurlarıdır.
- Değerler, insanların yaşayıp yaşatmış olması yönüyle insanidir.
- Kişilere hedef belirlemede ve yol göstermede etkilidirler.
- Değerler, nitel özellikleri içerirler.
- Değerler, birbirleri ile etkileşim halindedir.

- Kişiyi ayıklama, ilke edinme ve uyum sağlama becerileri kazandırır.
- Toplumsal isteklere ters düşebilecek dürtü ve faaliyetleri sınırlandırır.
- Değerler, bireylere farklı bakış açısı imkanı sunar.
- Soyutturlar.
- Bilişsel oluşumdan çok, duygusal oluşuma hitap ederler.
- Değişik disiplinlerde farklı anlamlar çağrıştırır.
- Hareketlidirler ve değişim gösterebilirler.

Yazıcı'ya (2006) göre değerler sisteminin fonksiyonları ise şöyle sıralanabilir:

- Bireysel ve toplumsal faaliyetlerin temel prensiplerini ve genel yönlerini belirler.
- Bireylerin davranışlarını değerlendirmede yol gösterir.
- Bireyin hem başkalarından hem de kendisinden ne beklemesi gerektiğini anlamasını sağlar.
- Doğru ile yanlış, haklı ile haksız, hoş giden ile gitmeyi ve ahlaki olan ile olmayı ayırt etmeye yardımcı olur.

Değerler, bireysel ve toplumsal hayatta büyük önem taşımaktadır. Bir toplumun kültürel yapısını şekillendiren ve sosyal hayatı düzenleyen değerler, bireyler tarafından doğuştan getirilmez, yaşam içinde kazanılır. Değerlerin bireysel, toplumsal ve ekonomik özellikleri ve işlevleri, insanların davranışlarını yönlendirir ve toplumsal uyumu sağlar. Aynı zamanda, değerler bireylere farklı bakış açıları kazandırarak, ahlaki olgunluğa ulaşmalarına ve toplumsal rollerini belirlemelerine yardımcı olur. Değerlerin sürekli değişen, hareketli yapısı, sosyolojik açıdan anlaşılmasını zorunlu kılar ve bu bağlamda çeşitli sınıflamalarla ele alınmaları gerekmektedir. Değerlerin işlevlerinin ve özelliklerinin bilinmesi, bireylerin ve toplumların huzur içinde bir arada yaşaması açısından kritik bir öneme sahiptir.

2.9. Değer Öğretim Yaklaşımları

Değerler eğitime dair alanyazında farklı yaklaşımlar tanımlanmış ve bu yaklaşımlar hem değerlere hem de araştırmacıların bakış açılarına göre çeşitlendirilmiştir (Ay, 2020: 117; Meydan, 2014). Eğitimin en zorlu yanlarından biri, bireylerde değer bilincini kazandırmaktır. Bunun nedeni, değerlerin yalnızca bilgi düzeyiyle değil, daha çok bireyin duyuşsal ve davranışsal özellikleriyle ilgili olmasıdır. Bu, değerlerin bireyin hayatını şekillendiren bir alan olduğunu göstermektedir (Elkatmış, 2009: 349). Değerler eğitimi ile ilgili farklı yaklaşımlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- İnsan doğası ile insan, toplum ve çevre etkileşimlerini açıklamaları
- Bireyin değer edinme süreçlerini açıklamaları
- Bireyin edindiği değerlerin kaynağına yönelik görüşleri
- Değerler eğitiminde belirlenen temel ve ileri hedefleri
- Uygulanan yöntemlerden dolayı değerlerdeki farklılıkları (Meydan, 2014).

Değer öğretim yaklaşımlarına bakıldığında dört yaklaşım yoğun olarak işlenmektedir denilebilir:

Değer Aşılama/Telkin: Doğrudan öğretim yaklaşımı, öğretmenin merkezde olduğu ve yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Tümdengelimci yapısı, bilginin aktarımında etkili olmasını sağlar. Bu yaklaşımda önce kazandırılmak istenen değer belirlenir, ardından öğretim stratejileriyle öğrencilere benimsetilmeye çalışılır. Öğrencilerin belirli değerleri kabul etmesi beklenir ve bu süreç, anlatım, gösterim, alıştırma yapma ve eğitici sorular sorma gibi yöntemlerle desteklenir (Meydan, 2014). İnsan davranışlarını yönlendirmek amacıyla öğüt ve telkinin tarih boyunca kullanılması, bu yöntemi en eski ve en yaygın değer öğretimi yaklaşımı haline getirmiştir (Yarar Kaptan, 2019: 146). Telkin sürecinde, değerlerin sorgulanması yerine, yetişkinler tarafından öğretilenlerin doğrudan benimsenmesi beklenir (Dilmaç, 2007). Bu öğretim sürecinde, anlatım, alıştırma yapma, tekrar etme, öğüt verme ve yönlendirici sorular sorma gibi yöntemler kullanılır (Dilmaç & Ekşi, 2007). Sürekliliği ve kalıcılığı hedefleyen yaklaşım, öğrencilerin bu değerleri içselleştirmelerini ve toplumun iyi ve doğru kabul ettiği davranışları sergilemelerini amaçlar (Ay, 2015: 236). Öncelikle öğretilmek istenen değer kurallar halinde açıklanır, ardından çeşitli öğretim stratejileriyle özümsemesi sağlanır. Öğretmen, öğrencilerin belirli değerleri benimsemelerini ister ve bu süreci destekleyecek etkileşimler oluşturur (Meydan, 2014). Bu yöntemde öğrenciler, öğretmenin yönlendirmelerine pasif şekilde uyum sağlayan bireyler olarak görülür. Onlardan, değerlerin doğruluğunu veya yanlışlığını sorgulamaları değil, bu değerleri tanıyıp takdir etmeleri beklenir (Meydan, 2014: 99-100).

Değerlerin Açıklanması: Değer açıklama yaklaşımı, bireylerin kendi duygu, düşünce ve inançlarını fark etmelerini esas alır. Bu yaklaşım, sosyal ve iletişim becerilerinin gelişimini desteklerken, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini de ön plana çıkarır (Kirschenbaum, 1995). 1966 yılında Sidney Simon ve çalışma arkadaşları, değer telkini yaklaşımının etkisinin azaldığı düşüncesinden hareketle bu yaklaşımı geliştirmiştir (Ulusoy, 2017). Geleneksel değer

öğretiminde olduğu gibi doğrudan telkin yerine, bireyin farklı seçenekler arasından kendi değerlerini belirleyip ona uygun davranması teşvik edilir. Bu süreçte öğrencinin önce kendi değerlerini belirlemesi, ardından doğru ve yanlış üzerine görüş geliştirerek karar alması beklenir (Ay, 2015: 237-239). Değere dayalı bu eğitim anlayışı, bireyin gelişimini ve bireyselliğini merkeze alarak şekillenmiştir (Kaymakcan & Meydan, 2016). Değer belirginleştirme yaklaşımı, sergiler, alıştırma ve sınıf oyunları gibi yöntemlerle her yaş grubunda ve farklı konular kapsamında uygulanabilir (Aydın & Akyol Gürler, 2020).

Değerlerin Analizi: Değer analizi yaklaşımı, sosyal bilimler eğitimcilerinin değerler eğitimi üzerine yaptığı araştırmaların sonuçlarına dayanarak geliştirilmiştir. Bu yaklaşımda, öğrenciler yapay veya gerçek bir sorunla karşılaştıklarında duygusal tepkilerden kaçınarak mantıksal düşünme süreçlerini kullanarak çözüm üretmeye çalışır (Aydın & Akyol Gürler, 2020). Yöntemin temel amacı, öğrencilerin değer içeren sorunlarla karşılaştıklarında bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme becerilerini kullanarak karar verebilmelerine yardımcı olmaktır. Bu süreçte, akıl yürütmeye dayalı bir inceleme yapılarak karara varılır ve duygusal faktörlerin etkisi en aza indirilmeye çalışılır. Öğrenciler, kendilerine doğrudan öğretilen değerleri kabul etmek yerine, akıl yürütme ve muhakeme sürecinden geçerek kendi değerlerini seçmeye odaklanırlar (Dilmaç, 2007). Süreç açısından değer açıklama yaklaşımıyla benzerlik gösterse de, öğrencilerin değerlerle ilgili kanıt toplaması ve değerlendirme yapması yönüyle değer analizi yaklaşımı ayrılmaktadır (Aslan & Aybek, 2019: 49).

Ahlaki Muhakeme: Ahlaki muhakeme yaklaşımı, aynı zamanda ahlaki sorgulama, ahlaki tartışma veya ahlaki ikilem olarak da adlandırılır. Değer Geliştirme Yaklaşımı çerçevesinde ele alınan bu yaklaşım, en çok Kohlberg ile ilişkilendirilmiştir. Bu yöntemde, öğrencilerin gerçek hayatta karşılaşılan ve iki farklı değer ilkesinin çatıştığı ahlaki ikilemleri veya hikâyeleri analiz ederek kendi ahlaki yargılarını oluşturmaları ve bu süreçte kendilerine en uygun davranış biçimini seçmeleri beklenir. Ayrıca öğrencilerden, tercih ettikleri davranış biçimleri ve değer yargılarını gerekçelendirerek ahlaki tartışmalara katılmaları da istenir (Yüksel, 2005). Bu yaklaşımda öğrenciler aktif bir rol oynar ve düşüncelerini özgürce ifade etmeleri teşvik edilir. Öğretmenin görevi ise ahlaki tartışmalara rehberlik etmek, öğrencilerin kendilerini sorgulamalarını sağlamak ve farklı görüşlere saygı duymalarını desteklemektir (Power, 2002). Kohlberg'e göre çocukların ahlaki eğilimleri çevresel faktörlere bağlıdır. Ahlaki muhakeme yaklaşımının her yaş grubuna uygulanabileceği ancak öğrencilerin gelişim düzeylerinin ve değer yargılarının göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiştir. Bu

süreçte öğretmen, ahlaki ikilemlerin belirlenmesi, tartışmalara uygun hale getirilmesi ve ısınma egzersizlerinin yönetilmesi gibi önemli bir rol üstlenmektedir (Şen, 2007: 110).

2.10. Türkçe Öğretimi

Dil insanların birbiriyle iletişimini sağlayan en etkili araçlardan biridir. Dilin kendi içerisinde belirli kuralları vardır. Türkçe’de dinleme, konuşma, okuma ve yazma olarak dört temel beceri vardır. Dinleme ve konuşma bireyin doğuştan getirdiği özelliklerdendir. Fakat okuma ve yazma bireyin sonradan öğrendiği beceriler arasındadır. Bu beceriler ilkokuldan itibaren Türkçe öğretimi ile gerçekleşmektedir.

Türkiye’de, öğrencilerin bilişsel, sosyal ve duygusal yönden gelişim göstermesi; etkili bir iletişim becerisi edinmeleri, farklı düzeylerde dil becerilerini ilerletmeleri ve ana dillerini doğru, inceliklerini kavrayarak ve güvenle kullanmaları, yalnızca Türkçe Öğretimi ile mümkün olabilmektedir (Özatalay, 2007: 1).

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın hedefi; dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlayabilen; duygu, düşünce ve hayallerini etkili bir şekilde ifade edebilen; eleştirel ve yaratıcı düşünce becerilerine sahip; girişimci; çevresiyle uyum içinde olan; olay, durum ve bilgileri birikimlerini temel alarak araştıran, sorgulayan, eleştiren ve yorumlama alışkanlığı kazanan; estetik bir bakış açısına sahip ve millî değerlere duyarlı bireyler yetiştirmektir (MEB, 2006).

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler, öğrencilere toplumun temel değerlerini tanıtmak için bir araç görevi görmektedir. Bu bağlamda, eğitim-öğretim sürecinin vazgeçilmez bir unsuru olan ders kitaplarının, değerlerin kazandırılmasındaki önemi göz ardı edilemez. Öğrenciler, ana dilinin sunduğu tüm imkânlardan ve söz varlığı zenginliğinden yararlanarak oluşturulan edebî eserler aracılığıyla hem millî hem de evrensel değerleri benimsemektedir. Bu süreçte, öğretmenler hedeflenen değerlerin öğrencilere kazandırılmasında öncü bir rol üstlenmekte ve ders kitaplarındaki metinlerden büyük ölçüde faydalanmaktadır (Kaygana vd., 2013).

2.11. Değerler Eğitimi ve Ders Kitapları

Değerler eğitimi sürecinde karakterli, ahlaklı ve kişilik sahibi bireyler yetiştirebilmek için aile, okul, çevre ve medya gibi unsurlar kritik bir öneme sahiptir. Toplumun değerlerini öğrencilere kazandırma görevi büyük ölçüde okullara düşmektedir. Bu nedenle, öğretim programlarının ve ders kitaplarının değerler eğitimi açısından detaylı bir şekilde incelenmesi

ve değerlendirilmesi son derece önemlidir. Bu adım, gelecekteki nesillerin toplumsal normlara uygun bireyler olarak yetiştirilmesine katkıda bulunacaktır (Deniz & Karagöl, 2018). Ders kitapları, öğretme-öğrenme sürecinde kullanılan basılı materyallerdir ve öğretim programlarında belirtilen amaçlara ulaşmak için tasarlanmıştır. Aynı sınıf düzeyi için farklı ders kitapları bulunur. Ders kitabının etkililiği, içeriğinin öğretim programı hedefleriyle uyumu ve öğrenci seviyelerine uygunluğu ile mümkündür (Aktürkoğlu, 2021: 52). Ders kitaplarının, öğretim programlarındaki hedef davranışları ve değerleri kazandırmak için bazı etkinlikler içermesi, kitabın rehberliğini daha etkili kılar (Yıldırım, 2007). Öğretim programına göre hazırlanan ders kitapları, ifade, sözcük, metin ve görseller aracılığıyla ulusal ve evrensel değerleri öğrencilere hem doğrudan hem de örtük şekilde aktarabilir. Değerler eğitiminin etkili olabilmesi için bu iki yöntem birlikte kullanılmalıdır (Başaranol, 2017). Ders kitapları, çocukların ruhsal gelişimini ve karakter oluşumunu destekleyen ana kaynaklar arasında yer alır. Derslerin verimliliği ve öğrencilerin ilgisini çekebilmesi açısından, kitaplarda kullanılan görseller, içerik ve etkinliklerin niteliği büyük önem taşır (Kete & Acar, 2007). Ünite etkinliklerinin, uygulanan değerler eğitimi yaklaşımlarına uygun olması, değerlerin davranışa dönüştürülmesi için son derece faydalıdır. Bu tür etkinliklerin, tüm öğrencilere ulaşabilen ders kitaplarında yer alması, değerler eğitiminin hedeflerine ulaşılmasını kolaylaştırır (Şahin & Ersoy, 2012).

2.12. Ders Kitaplarının Önemi ve İşlevi

Eğitim materyalleri ve ders araç-gereçleri, öğretmenlerin ders anlatımını destekleyerek öğrenme süreçlerini kolaylaştıran ve düzenleyen önemli unsurlardır. Bu materyaller arasında en kritik role sahip olanlar ders kitaplarıdır (Yıldırım, 2007). Türkiye'de ders kitapları, Milli Eğitim Bakanlığı'nın Talim Terbiye Kurulu tarafından oluşturulan komisyonlarca incelenir ve uygun bulunursa kabul edilir (Güzel & Adıbelli, 2011).

Ders kitaplarının yönetmeliğe göre şu özellikleri taşıması gerekmektedir (Çetin & Çakır, 2013):

- Kolay erişilebilir ve tüm öğrenciler tarafından kullanılabilir olmalıdır.
- Temalara uygun metinler içermelidir.
- Öğrencilerin seviyelerine uygun görsel içeriklerle desteklenmelidir.
- Ölçme ve değerlendirme bölümlerine yer vermelidir.

Ayrıca, ders kitaplarındaki konular:

- Öğrencilerin öğrenme kapasitelerine uygun şekilde gündelik hayatla ilişkilendirilmelidir.
- Güzel ve doğru bir Türkçe kullanılarak, basitten karmaşığa doğru bir akışla sunulmalıdır.
- Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmelerine ve öğrendiklerinden sonuç çıkarmalarına yardımcı olmalıdır (Demirbaş, 2008).

Ders kitaplarının, öğretmen yokken dahi onların işlevini üstlenebilecek düzeyde kaliteli olması önem taşır. Bu sayede, ders kitapları eğitim sürecinin kesintisiz devam etmesini sağlar ve temel işlevlerini yerine getirir (Yıldırım, 2007).

Ders kitabı, öğretim programlarına uygun olarak, ders konularına ait bilgilerin sistematik ve doğru bir şekilde öğrenilmesi için hazırlanmış yazılı bir metindir (Hesapçıoğlu, 1994: 298). Ders kitapları, öğretim sürecinde hem öğretmenler hem de öğrenciler için rehber niteliği taşıyan önemli bir kaynaktır. İçerdiği bilgi ve yönlendirici özellikleriyle, öğrenme etkinliğinin somut göstergelerinden biri olarak kabul edilir. Aynı zamanda öğretim programının somut bir yansıması olduğu için tarih boyunca önemini ve temel rolünü korumuştur (Kılıç & Seven, 2007). Ders kitaplarının bu özellikleri, eğitimde sistemlilik ve verimlilik açısından kritik bir yere sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Ders kitaplarındaki metinler, yalnızca bilgi aktarmakla kalmaz; aynı zamanda uzun bir toplumsal deneyim ve birikime dayalı olarak oluşturulan, toplumun iyiyi ve isteyeni ölçüt kabul ettiği değerleri de öğrencilere kazandırır. Bu değerler, toplumun kabul ettiği doğrularla donatılmış bireylerin yetişmesine ve onların toplumla uyum sağlamasına yardımcı olur. Dolayısıyla ders kitaplarının, millî ve manevi değerlere uygun şekilde hazırlanması büyük önem taşır (Özdemir, 2019: 15).

Ders kitapları, öğrencilerin kazanım hedeflerine ulaşmasını planlı ve düzenli bir şekilde desteklerken, öğretmenlere bilgiyi sistematik bir şekilde sunmaları için rehberlik eder. Ancak, öğretmenlerin ders kitabına tamamen bağımlı olmaması gerektiği vurgulanmaktadır (Ünsal & Güneş, 2004). Ders kitapları, hem öğretmenler için bir başvuru kaynağı hem de öğrenciler için derse hazırlık aracı olarak işlev görür. Öğretmenler, bu kitaplar aracılığıyla bilgiyi öğrencilerin seviyesine indirgeyerek etkili bir öğrenme süreci sağlayabilirler. Ders kitaplarının görevi, yalnızca bilgiyi düzenlemek değil; aynı zamanda öğrencilerin bu bilgiyi kolaylıkla anlamalarını

ve öğrenmelerini sağlamaktır. Bu nedenle, kaliteli ve işlevsel ders kitapları eğitim sürecinin vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır (Yıldırım, 2007).

2.13. Türkçe Ders Kitabı

İnsanların öğrenme serüveni aile ortamında başlayarak, zamanla yakın çevre ve okulla genişler. Öğrenciler, çevrelerinde ve dünyada olup bitenleri anlamak için olayları ve olguları çözümlemeye yardımcı olacak araçlara ihtiyaç duyar. Bu araçlar arasında yazılı materyallerin, özellikle de ders kitaplarının, önemli bir yeri vardır (Ceyhan & Yiğit, 2005: 18). Ders kitapları, eğitim-öğretim sürecinin temel kaynaklarıdır. Öğrencinin yaşına ve bilgi düzeyine uygun olarak hazırlanır ve bilişsel ile duygusal becerilerle zenginleştirilmiş metinler içerir. Ayrıca, öğretim programlarının temel ilkelerine dayalıdır ve bilgileri öğretmen rehberliğinde öğrencilere aktarmayı amaçlar (Çeçen & Çiftçi, 2007: 39). Bu yönüyle ders kitapları, sadece bilgi sunmaktan öte, öğrencilerin öğrenme yolculuklarını etkili ve anlamlı hale getiren vazgeçilmez bir unsurdur.

Ders kitapları, sınıf içi etkinliklere yön verir ve sözel öğretimden kaynaklanabilecek boşlukları doldurmayı amaçlayan vazgeçilmez bir araçtır (Delice, Aydın & Kardeş, 2009). Türkçe ders kitapları, ana dili öğretiminde kritik bir rol oynar. Özellikle erken yaşlardaki dil gelişim dönemlerinde kitaplarda yer alan yetersiz veya niteliksiz metinler istenmeyen sonuçlara yol açabilir (Sever, 2003). Kurudayıoğlu ve Karadağ (2006), ders kitaplarının öğrencilerin kelime dağarcığının zenginleştirilmesinde birincil kaynak olduğunu belirtmiştir. Özbay (2003), öğrencilerin ve öğretmenlerin en çok başvurduğu kaynakların ders kitapları olduğunu; öğretmenlerin sınıf içi tartışmalarını ve derslerini büyük ölçüde bu kitaplar üzerinden yürüttüğünü doğrulamaktadır.

Ana dilini etkili kullanma becerisi, öğrenmenin ve kendini geliştirmenin ilk adımıdır. Bu beceri, bireyin diline bilinçli bir yaklaşım ve bu dili ustalıkla kullanma sorumluluğu kazanması ile ilköğretimden itibaren gelişmeye başlar. Bu bağlamda, Türkçe öğretim programlarıyla uyumlu, öğrencilerin Türkçe'yi sevmesini sağlayacak ve Türkçe'nin kurallarını hissettirecek ders kitaplarına ihtiyaç duyulmaktadır (Kolaç, 2003). Teknolojik gelişmeler her ne kadar ilerlemiş olsa da ana dili öğretiminde ders kitapları hâlâ önemli bir yer tutmaktadır. Öğrencinin ailesi ve öğretmeni dışında her an başvurabileceği en yakın rehber ve kaynak, ders kitabıdır (Küken, 1996).

Ders kitapları, genel olarak eğitim programlarına ve öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun şekilde hazırlanmalıdır. Yaş ve ilgi seviyelerine hitap eden, bilişsel ve duygusal becerilerle zenginleştirilmiş metinlerden oluşan; programların esas aldığı ilkeler doğrultusunda geliştirilen basılı materyallerdir (Çeçen & Çiftçi, 2007: 39). Özbay (2003) tarafından yapılan bir araştırmada, Türkçe derslerinde öğretmenlerin %94,44'ünün ders kitaplarından faydalandığı; yalnızca %5,53'lük bir kısmının dergi, gazete ve görsel-işitsel araçları kullandığı belirlenmiştir. Türkçe eğitiminin amaçlarına ulaşılmasında, öğrenci ve öğretmenden sonra en büyük sorumluluk ders kitaplarına düşmektedir. 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da ders kitaplarıyla ilgili bazı özellikler şöyledir:

- Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan
- Serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.
- Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır.
- Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır (TDÖP, 2018: 19).

Sonuç olarak, ders kitapları eğitim ve öğretim süreçlerinde vazgeçilmez bir materyaldir. Eğitim programlarına ve öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun şekilde hazırlanan ders kitapları, öğrencilerin öğrenme kapasitelerini artırır ve onlara rehberlik eder. Teknolojik gelişmelere rağmen, ders kitapları anadili öğretiminde ve öğrencilerin bilgiye erişiminde hala önemli bir yere sahiptir. Eğitim sürecinde kullanılan ders kitaplarının niteliği, öğrencilerin dil gelişimi ve bilgi edinimindeki başarısını doğrudan etkiler. Bu nedenle, ders kitaplarının içerik ve görsellik açısından nitelikli olması büyük önem taşır.

2.14. Türkçe Öğretim Programı ve Değerler Eğitimi

Eğitim sistemlerinin genel amacının istendik bilgi beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmek olduğu söylenebilir. Okullarda ilk ve ortaöğretim düzeyindeki eğitim faaliyetlerinin amaçları, içeriği ve süresi öğretim programlarıyla belirlenir (Yarar Kaptan, 2020: 206). Toplumda nitelikli bireylerin yetişmesi, eğitimin değerlerle bütünleşmesiyle mümkündür. Eğitim programları konu, sorun ya da öğrenci merkezli olsa da toplumsal değerleri içermediği takdirde yalnızca bilgi aktarımı sağlar (Bolat, 2016).

Toplumsal kültürün oluşmasında, değer ve dil birbirini tamamlayan, birbirlerini geliştiren ve devamlılıklarını sağlayan iki temel unsur olarak değerlendirilebilir. Dil, bireylerin yaşamlarını düzenleyen, onları bir arada tutarak milletleşme sürecine taşıyan; düşünmeyi, anlamlandırmayı ve bu anlamları aktarmayı mümkün kılan bir beceridir. Bu açıdan dil, hem bireysel hem de toplumsal yaşantının yansıtıcısı ve aynı zamanda yaratıcısıdır (Özbay & Melanlıoğlu, 2009).

Türkçe Öğretim Programı'nda değerler eğitimi ile ilgili "Eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir. Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarımıza aktaracağımız öz mirasımızdır. Yetkinlikler ise bu mirasın hayata ve insanlık ailesine katılmasını ve katkı vermesini sağlayan eylemsel bütünlüklerimizdir. Bu yönüyle değerlerimiz ve yetkinlikler birbirinden ayrılmaz bir şekilde teori-pratik bütünlüğündeki asli parçamızı oluşturur. Güncellik içinde öğrenme öğretme süreçleriyle kazandırmaya çalıştığımız bilgi, beceri ve davranışlar ise bizi biz yapan değerlerimizin ve yetkinliklerin günün şartları içinde görünürlük kazanma araç ve platformlarıdır; günün şartları içinde değişiklik gösterebilir yapısıyla arızîdir ve bu sebeple de sürekli gözden geçirmelerle güncellenir, yenilenir" (MEB, 2019) ifadesi yer almaktadır. Bu durum öğretim programlarında değerle eğitiminin önemini ortaya koymaktadır.

Değerler eğitimi programları hazırlanırken öğrencinin kültürel çevresi dikkate alındığında, kazanılması hedeflenen değerlerin öğrencilerin yaşamlarına yansıtılması daha etkili olur. Bu süreçte öğrencilerin ilgisini çekmek ve merak duygularını canlı tutmak, değerlerin benimsenmesini kolaylaştırır. Böylece öğrenciler, günlük hayatta karşılaştıkları sorunlara çözüm üretebilme becerisi kazanır (Cooper, 2005). Bireyler, değerleri yazılı öğretim programlarının yanı sıra sınıfta öğretmenleri ve arkadaşlarıyla olan etkileşimleri aracılığıyla da bilinçli ya da bilinçsiz şekilde öğrenebilir. "Değerler eğitimi", öğrencilere nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen ilkeler ile onların gözlem ve deneyimlerinin birleşiminden oluşur (Halstead, 2015).

Eğitimde bireylere hangi değerlerin kazandırılacağı belirlenirken öncelikle ihtiyaç analizi yapılmalıdır. Bu analiz sürecinde bireyin, toplumun, konu alanının ve doğanın değer ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Burada asıl önemli olan, hangi unsura daha fazla ağırlık verileceğinin tespit edilmesidir (Demir, 2012). Önceki ilköğretim programlarında

değerler genel hedefler arasında yer alırken, yeni programlarda bazıları doğrudan "programın değerleri" başlığı altında ele alınmış, bazıları ise yine genel hedefler içerisinde değerlendirilmiştir (Topal, 2019).

Program, belirli bir amaca ulaşmak için ne için, hangi yollarla, nasıl, ne kadar sürede, hangi ortamlarda ve ne kadar gibi soruların olası cevaplarının mevcut bilgi birikiminden yararlanılarak önceden belirlenip ortaya konulması olarak tanımlanabilir. Bu soruların yanıtlarının, programı oluşturan kişilerin benimsedikleri felsefenin ana ilkeleriyle ve mevcut ekonomik, sosyal, fiziksel özelliklerle uyum sağlaması beklenir. Öğretim programları, belli bir öğretim seviyesindeki bireylerin istenen özelliklere sahip olmalarını sağlamak amacıyla oluşturulmaktadır. Bu programlardaki sorulara verilen yanıtların, devletin ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın benimsediği felsefenin ana ilkeleriyle, bireylerin ekonomik, sosyal ve gelişim özellikleriyle uyum içinde olması beklenir (Demirel, 1999). "Öğretim programlarındaki "kök değerleri" şöyle sıralayabiliriz: öz denetim, adalet, saygı, dostluk, vatanseverlik, dürüstlük, sabır, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme aşamasında kendi başlarına ya da ilişkili olduğu diğer alt değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır" (TDÖP, 2018: 4).

"Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun biçimde doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,
2. Okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması,
3. Okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,
4. Millî, manevî, ahlâkî, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,
5. Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması,
6. Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
7. Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi,
8. Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,

9. Okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması,

10. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır (TDÖP, 2018: 8).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda, her sınıf düzeyi için belirlenen zorunlu temalar şunlardır:

- Milli Mücadele ve Atatürk
- Erdemler
- Milli Kültürümüz

Bu temalar, dersin değerler eğitimindeki rolünün önemli bir göstergesidir. Öğrencilerin bu değerleri açık bir şekilde anlamaları ve içselleştirmeleri için, program kapsamında önerilen konulara ve temaların işleniş biçimine dikkat edilmesi gerekmektedir.

Aşağıdaki tabloda temalar ve konu önerileri yer almaktadır.

Tablo 2.14.1. *Türkçe Dersi Öğretim Programı Temaları ve Konu Önerileri Tablosu (TDÖP, 2018:16-17)*

Temalar ve Konu Önerileri Tablosu
Erdemler: Alçak gönüllülük, sevgi, azim, cömertlik, dostluk, dürüstlük, paylaşma, güven, iyilikseverlik, vefa, merhamet, sabır, sadakat, ahlak, saygı, kardeşlik, sılayı rahim, vicdanlı olmak, yardımlaşma, dayanışma, vb.
Millî Kültürümüz: Aile, bayrak, dinî bayramlar, büyüklerimiz, gelenekler, vakıf kültürü, insan ilişkileri, kültürel miras, geleneksel sporlar, mekânlar, sıra, millî bayramlar, tarihî mekânlar, tarihî eserlerimiz, tarihî şahsiyetler, Türkçe, vatan, yurdumuz, şehirlerimiz, vb.
Millî Mücadele ve Atatürk: Kut'ül Amare, 15 Temmuz, fedakârlık, Atatürk, cesaret, Cumhuriyet, İstiklâl Marşı, kahramanlık, millî egemenlik, Sarıkamış Harekâtı, millî irade, gazilik, millî kimlik, millî mücadele, şehitlik, vatanseverlik, Çanakkale, vb.
Birey ve Toplum: Adalet, barış, çok dillilik, çok kültürlülük, bireysel farklılıklar, dayanışma, misafirperverlik, dezavantajlı gruplar, duygudaşlık, eşitlik, farklılıklara saygı, gurbet, haram, hayat becerileri, meslekler, helal, devlet, hukuk, iktidar, kardeşlik, kent kültürü, komşuluk ilişkileri, sosyokültürel, kul hakkı, kültürel farklılıklar, hükümet, küreselleşme, medeniyet, selamlaşma, siyaset, sosyal içerme, farkındalık, toplumsal kurallar, vatandaşlık, ana dili, zaman yönetimi vb.

Okuma Kültürü:

Bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, dil sevgisi, çoklu okuryazarlık, edebî şahsiyetler, z-kütüphane, eleştirel okuryazarlık, kitabevi, e-kitap, kitaplar, kütüphaneler, okuma alışkanlığı, okuma serüveni, metinler arası, okuma sevgisi, okur kimliği, süreli yayınlar, sözlük kültürü, teknoloji okuryazarlığı, yazılı kültür, z-kitap, yaratıcı okuma vb.

İletişim:

İletişim becerileri, aile iletişimi, diğer canlılarla iletişim, bilgi iletişimi, etkili iletişim, kitle iletişim araçları, insanlarla iletişim, komşuluk, kültürler arası iletişim, kültürel iletişim, medya okuryazarlığı, öğrenci öğretmen iletişimi, öğrenci hareketliliği vb.

Milli kültürümüz ve bu kültüre ait değerler, nesilden nesile dil aracılığıyla aktarılır. Bu süreç, ana dili öğretiminin önemini ortaya koyar. Ana dili öğretimi, örgün eğitimin temel hedeflerinden biri olup, sadece dil ve dil bilgisi eğitimi vermekle kalmamalı; aynı zamanda bu eğitim aracılığıyla kültürel ve ahlaki değerlerin benimsetilmesini sağlamalıdır. Ana dili eğitiminin güçlü bir şekilde yürütülmesi, öğrencilerin diğer derslerdeki bilgi ve birikimlerini artırır. Değerler, edebi metinler aracılığıyla canlılık kazanır ve geleceğe taşınır. Bu sebeple, ana dili öğretiminde kullanılan metinlerin değer aktarımı açısından taşıdığı önem büyüktür (Özbay & Tayşi, 2011: 24). Bu bağlamda, öğretmenlerin ve eğitim materyallerinin değerler eğitimi açısından bilinçli ve özenli bir yaklaşımla hazırlanması oldukça önemlidir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Değerler Eğitimi, öğrencilere milli ve evrensel değerlerin kazandırılması açısından büyük bir öneme sahiptir. Programda belirlenen zorunlu temalar ve konular, öğrencilere değerlerin hem doğrudan hem de örtük olarak aktarılmasını sağlar. Bu sayede, öğrencilerin karakter gelişimi ve toplumsal değerlerle bütünleşmesi desteklenir. Edebi metinler ve diğer öğretim materyalleri aracılığıyla değerlerin etkili bir şekilde işlenmesi, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmelerine ve değerleri içselleştirmelerine yardımcı olur. Sonuç olarak, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Değerler Eğitiminin önemi, öğrencilerin bireysel ve toplumsal gelişimlerine katkıda bulunarak, onları geleceğin bilinçli ve değerli bireyleri olarak yetiştirmesi açısından tartışılmaz bir gerçektir.

2.15. İlgili Araştırmalar

Baş (2003) tarafından yapılan araştırmada, Millî Eğitim Bakanlığı ve özel bir yayınevi tarafından hazırlanmış 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metin türleri değerlendirilmiştir. Çalışmada yazınsal türlerin, ders kitaplarında yer alan metinlerin seçiminde önemli bir ölçüt

olduğu ifade edilmiştir. Her iki ders kitabında da kurgusal yazınsal türlerin yeterli sayıda bulunduğu, ancak bilgi veren yazınsal türlerin yeterince yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ersoy ve Şahin (2012) 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler eğitimine yönelik etkinlikleri, değerler eğitimi yaklaşımları çerçevesinde incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma, 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı ve Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanmış ders kitaplarına odaklanmış ve rastgele seçilen ders kitapları örneklem grubunu oluşturmuştur. Etkinliklerin uygunluğunu değerlendirmek için geliştirilen "Etkinlik Kriterleri Çizelgesi" kullanılmıştır. Analiz sonuçlarında, telkin ve değer analizine ağırlık verildiği, ahlaki muhakeme, gözlem/model alma yoluyla öğrenme ve değer açıklama yaklaşımlarına yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir.

Kaygana, Yapıcı ve Aytan (2013) tarafından yapılan araştırmada, Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma parçalarının ortaokul öğrencilerinin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygunluğu değerlendirilmiştir. Çalışma, rastgele seçilen temalar altındaki metinlerin analizi ile sınırlı tutulmuştur.

Mutlu ve Dinç (2019) Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin kök değerlerini belirlemek ve bu değerlerin metinlerle ilişkilendirilmesini incelemek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada çocukların temalardaki metinlerden değer kazanmalarında edebi eserlerin önemli rol oynadığı görülmüş ve Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin seçiminde özen gösterilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Susar Kırmızı (2014) çalışmasında, ilköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinleri inceleyerek mevcut değerleri belirlemiştir. Araştırmada, değerlerin sosyal yaşam, evrensel düşünce, ülkeye bağlılık ve bireysel farkındalık olarak dört ana grupta toplandığı ve doğa sevgisi, iyimserlik ile millet sevgisinin en çok vurgulanan alt değerler olduğu görülmüştür.

Şakiroğlu (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırma, 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin, Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki kök değerler ve Schwartz'ın Değer Grupları doğrultusunda incelenmesine odaklanmıştır. Araştırma sonuçlarında, metinlerde vatanseverlik, sevgi ve yardımseverlik gibi kök değerlerin sıklıkla yer aldığı, ancak adalet ve dürüstlük gibi değerlerin yeterince temsil edilmediği belirtilmiştir. Ayrıca Schwartz'ın değer kategorileri arasında iyilikseverlik, güvenlik ve evrenselcilik gibi değerlerin sıkça kullanıldığı ifade edilmiştir. Bu bulgular, ders kitaplarında değerlerin aktarımında dikkat edilmesi gereken unsurları öne çıkarmaktadır.

İlgili araştırmalara bakıldığında ders kitaplarının değerler eğitimi açısından taşıdığı kritik önemi ortaya koyduğu ve metinlerin özenle seçilmesi gerektiğini vurguladığı söylenebilir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, sosyal veya beşerî bir probleme ilişkin bireylerin veya grupların amaçlarını keşfetmeye yönelik olarak geliştirilen araştırma sorularını ele alır (Creswell, 2013). Bu araştırmada, nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji) yöntemi tercih edilmiştir. Olgubilim, bir olguyla ilgili bireysel deneyimleri evrensel bir açıklama düzeyine indirgemeyi amaçlar (Creswell, 2013). Bu yöntem, farkında olduğumuz ancak derinlemesine anlamadığımız olgulara odaklanarak, bu olguların anlamını ayrıntılı bir şekilde keşfetmeyi hedefler. Yıldırım ve Şimşek'e (2013) göre, olgubilim çalışması, bize tamamen yabancı olmayan ancak anlamını tam olarak kavrayamadığımız olguları incelemeyi amaçlamaktadır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmada, çalışma grubunu oluşturan öğrenciler ve öğretmenler, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Nitel araştırmalarda sıkça kullanılan amaçlı örnekleme, araştırma sorularına yanıt verebilecek birey, grup veya birimlerin belirli hedeflere göre seçilmesi şeklinde tanımlanır (Teddlie & Yu, 2007). Gürbüz ve Şahin (2017: 132), bu yöntemi, araştırmacının gözlemlerine dayanarak sorunla ilgili belirli özelliklere sahip katılımcıları seçtiği bir örnekleme türü olarak açıklamıştır. Bu çalışmada, veriler, nitel araştırmalarda kullanılan amaçlı örnekleme çeşitlerinden biri olan kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemiyle toplanmıştır. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme, araştırmaya hız ve pratiklik kazandırır; çünkü bu yöntemde araştırmacı, erişimi kolay olan ve yakın bir durumu tercih eder (Yıldırım & Şimşek, 2013). Araştırmanın çalışma grubunda, Antalya ili merkez ilçelerde görev yapan 20 Türkçe öğretmeni ve bu öğretmenler tarafından belirlenen 20 altıncı sınıf öğrencisi yer almıştır. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu 20 katılımcıya uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler nitel araştırmalarda derinlemesine veri elde etmek amacıyla tercih edilen yöntemlerdendir. Bu tür görüşmelerde amaç, sayısal genellemeden çok, katılımcıların deneyimlerini, algılarını ve bakış açılarını ayrıntılı biçimde ortaya koymaktır. 20 katılımcı ile yapılan görüşmeler, araştırmanın amaçlarına ulaşmak ve konuyla ilgili temsili çeşitliliği sağlamak açısından yeterli

görülmüştür. Ayrıca, veri toplama sürecinde katılımcılardan tekrarlayan temalara ulaşılması, yani "veri doygunluğu"nın sağlanması, bu sayının yeterli olduğunu desteklemektedir. Bu bağlamda, katılımcı sayısı hem anlamlı bir çeşitlilik sunmakta hem de nitel analiz için uygun bir derinlik sağlamaktadır. Verilerin toplandığı öğretmenlere ve öğrencilere ait çalışma grubunun demografik özellikler tablo 3.2.1’de yer almaktadır.

Tablo 3.2.1. Çalışmaya Katılan Türkçe Öğretmenlerine İlişkin Demografik Veriler

Kod	Cinsiyet	Mesleki Kıdem	Öğrenim Durumu	Görev Yeri
Ö1	Erkek	11-20 Yıl	Lisans	Köy/Mahalle
Ö2	Kadın	1-10 Yıl	Yüksek Lisans	İl Merkezi
Ö3	Kadın	1-10 Yıl	Yüksek Lisans	İlçe Merkezi
Ö4	Kadın	1-10 Yıl	Lisans	Köy/Mahalle
Ö5	Kadın	11-20 Yıl	Lisans	İl Merkezi
Ö6	Erkek	11-20 Yıl	Yüksek Lisans	İl Merkezi
Ö7	Kadın	1-10 Yıl	Lisans	İlçe Merkezi
Ö8	Kadın	11-20 Yıl	Lisans	Köy/Mahalle
Ö9	Kadın	21 Yıl ve Üzeri	Lisans	İlçe Merkezi
Ö10	Erkek	1-10 Yıl	Yüksek Lisans	Köy/Mahalle
Ö11	Erkek	1-10 Yıl	Lisans	İlçe Merkezi
Ö12	Kadın	11-20 Yıl	Lisans	İlçe Merkezi
Ö13	Erkek	21 Yıl ve Üzeri	Yüksek Lisans	İl Merkezi
Ö14	Kadın	11-20 Yıl	Lisans	İlçe Merkezi
Ö15	Erkek	11-20 Yıl	Lisans	İlçe Merkezi
Ö16	Kadın	11-20 Yıl	Lisans	İlçe Merkezi
Ö17	Kadın	11-20 Yıl	Lisans	İlçe Merkezi
Ö18	Erkek	11-20 Yıl	Lisans	İlçe Merkezi
Ö19	Erkek	11-20 Yıl	Yüksek Lisans	İlçe Merkezi
Ö20	Erkek	11-20 Yıl	Lisans	İlçe Merkezi

Tablo 3.2.1. incelendiğinde katılımcıların 9’unun (%45) erkek, 11’inin (%55) kadın olduğu görülmektedir. Çalışma grubunun 6’sı (%30) 1-10 yıl, 12’si (%60) 11-20 yıl, 2’si (%10) 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahiptir. Çalışma grubunda 6 öğretmen (%30) yüksek lisans, 14 öğretmen (%70) lisans mezunudur. Katılımcıların 4’ü (%20) il merkezinde, 12’si (%60) ilçe merkezinde, 4’ü (%20) ise mahalle/köyde görev yapmaktadır. Öğretmenler Ö1, Ö2, Ö3, ... Ö19, Ö20 kodlarıyla belirtilmiştir.

Tablo: 3.2.2. Araştırmaya Katılan 6. Sınıf Öğrencilerine İlişkin Demografik Veriler

KOD	Cinsiyet	Kardeş Sayısı	Yaşadığı yer
S1	Erkek	3	Köy/Mahalle
S2	Kız	3	İlçe Merkezi
S3	Erkek	3	Köy/Mahalle
S4	Kız	4	İl Merkezi

S5	Erkek	3	İlçe Merkezi
S6	Erkek	1	Köy/Mahalle
S7	Kız	2	İl Merkezi
S8	Erkek	2	İl Merkezi
S9	Kız	3	İl Merkezi
S10	Erkek	1	İl Merkezi
S11	Kız	2	İlçe Merkezi
S12	Kız	3	Köy/Mahalle
S13	Kız	3	Köy/Mahalle
S14	Kız	3	İlçe Merkezi
S15	Erkek	3	İl Merkezi
S16	Kız	4	İl Merkezi
S17	Erkek	3	Köy/Mahalle
S18	Erkek	1	İl Merkezi
S19	Erkek	2	Köy/Mahalle
S20	Kız	5	İl Merkezi

Tablo 3.2.2. İncelendiğinde araştırmaya katılan 6. sınıf öğrencilerinin yarısının (10) erkek yarısının (10) kız olduğu görülmektedir. Öğrencilerden 3'ü 1 kardeş, 4'ü 2 kardeş, 10'u 3 kardeş, 2'si 4 kardeş, 1'i ise 5 kardeşir. 9 öğrenci il merkezinde, 4 öğrenci ilçe merkezinde, 7 öğrenci ise köy/mahallede yaşamaktadır. Öğrenciler S1, S2, ... S19, S20 kodlarıyla belirtilmiştir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak araştırmacının geliştirdiği yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu öğretmenler ve öğrenciler için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcılara ilişkin demografik veriler, ikinci bölümde ise araştırma soruları yer almaktadır.

Öğretmenler için, araştırmacının literatür taraması sonrası geliştirmiş olduğu yarı yapılandırılmış görüşme formu başlangıçta 9 sorudan oluşmuştur. Formun geçerliliğini sağlamak amacıyla 1 profesör, 1 doçent ve 4 doktordan oluşan uzman grubunun görüşlerine başvurulmuş ve pilot uygulama kapsamında çalışma grubunda yer almayan 5 öğretmen üzerinde test edilmiştir. Uzmanların geri bildirimleri doğrultusunda 3 soru çıkarılmıştır. 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan erdemler temasına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerini değerlendirmek amacıyla oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu, iki Türkçe öğretmenin incelemeinden geçirilmiştir. Bu inceleme sonucunda gerekli düzenlemeler

yapılmış ve formun son hali verilmiştir. Böylelikle görüşme formunun daha işlevsel ve etkili bir şekilde kullanılabilmesi sağlanmıştır.

Literatür taraması sonucunda oluşturulan ve başlangıçta 6 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu, öğrenciler için geliştirilmiştir. Formun geçerliliğini sağlamak amacıyla 1 profesör, 1 doçent ve 4 doktordan oluşan bir uzman grubunun görüşleri alınmış ve pilot uygulama, çalışma grubuna dahil olmayan 7 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda formdan 2 soru çıkarılmıştır. 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki erdemler temasına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerini incelemek amacıyla hazırlanan bu form, ayrıca 2 Türkçe öğretmeni tarafından incelenmiş ve gerekli düzenlemeler yapılarak son hali verilmiştir. Bu süreç, formun daha etkin bir şekilde kullanılabilmesi için önemli katkılar sağlamıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması sürecinde Antalya ili merkez ilçelerinde farklı okullarda görev yapan 20 sınıf öğretmeni ve 20 altıncı sınıf öğrencisiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlere yapılan görüşmeler öğretmenlerin gönüllülük esasına göre ve okul müdürlerinin bilgisi dahilinde gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ise öğrenci velilerinden izin alınarak ve öğrencilerin gönüllülüğü esasına göre toplanmıştır. Verimli görüşmeler yapılabilmesi ve katılımcılardan daha sağlıklı cevaplar alınabilmesi için, araştırmacı tarafından katılımcılara çalışma ile ilgili önceden bilgi verilmiştir. Görüşmelerin gerçekleştirileceği ortamın fiziki koşulları kontrol edilmiş ve verilerin sessiz, dikkat dağınık unsurlardan uzak, rahat bir ortamda toplanması sağlanmıştır. Bazı görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş, diğer görüşmeler ise araştırmacı tarafından not alınarak kayıt altına alınmıştır. Kaydedilen ses dosyaları ve alınan notlar daha sonra bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Araştırmacı, görüşme tarihlerini belirlemek için katılımcılarla randevular organize etmiştir. Öğretmen ve öğrencilerle yapılan görüşmelerin süresi yaklaşık olarak 10-15 dakika arasında değişmiştir. Görüşme sürecinde öğretmenler için (Ö1, Ö2, ...) ve öğrenciler için (S1, S2, ...) kodlar kullanılmıştır. Bu yöntemle, verilerin düzenli ve sistematik şekilde toplanması amaçlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Nitel verilerin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntemle göre, elde edilen veriler, önceden belirlenmiş başlıklar veya temalar doğrultusunda

özetlenip yorumlanır. Veriler, araştırma sorularına uygun temalar veya gözlem ve görüşme sırasında kullanılan soruların boyutları dikkate alınarak düzenlenir ve sunulur. Betimsel analiz süreci, bir tematik çerçevenin oluşturulması, verilerin bu çerçeveye göre işlenmesi, bulguların tanımlanması ve sonuçların yorumlanması olmak üzere dört aşamadan oluşur (Yıldırım & Şimşek, 2013: 256). İçerik analizi, bir metinden elde edilen geçerli yorumların belirli işlemler sonucunda ortaya konduğu bir araştırma yöntemidir. Bu yorumlar, mesajın kaynağı, içeriği ve hedef kitlesiyle ilgilidir (Weber, 1989).

Araştırmada, görüşmelerde yer alan sorulardan yola çıkarak bir çerçeve oluşturulmuş, bu çerçeveye uygun olarak elde edilen veriler yazıya aktarılmıştır. Veri kaybını önlemek amacıyla, kaydedilen kelime ve cümleler titizlikle okunarak düzenlenmiştir. Düzenlenen veriler, tanımlanmış ve yer yer katılımcı ifadelerinden doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Son olarak, analiz edilen bulgular açıklanmış ve anlamlandırılarak araştırmanın temel sorularına yanıt sağlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Öğretmenlerden Elde Edilen Bulgular

Araştırma kapsamında öğretmenlerle yapılan görüşmelere ait bulgular aşağıda yer almaktadır:

1. Okullarda öğrencilere kazandırılması beklenen kök değerlere (Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) ilişkin öğrenci farkındalıkları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Türkçe öğretmenlerinin okullarda öğrencilere kazandırılması beklenen kök değerlere (Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) ilişkin öğrenci farkındalıkları hakkındaki düşünceleri sorulduğunda öğretmenlerin yarıya yakını öğrencilerde kök değerlerle ilgili farkındalığın çok az olduğunu (9) belirtmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenler kök değerlerin öğrencilere kesinlikle kazandırılması gerektiği (5), öğrencilerin genel olarak değerleri bilgi düzeyinde bildiğini fakat davranışlarına yansıtmadığını (5) ve müfredattan dolayı değerler eğitime zaman kalmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Verilen cevaplara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır:

Ö2: “Öğrenciler sosyal çevre, sosyal medya gibi kaynaklardan dolayı bu alanda temel bilgileri biliyor, ifade ediyor. Fakat davranış noktasında öğrencilere pek yansımıyor.”

Ö3: “Öğrencilerin ilgileri var ama çok yüzeysel etkinliklerle geçiriyoruz malesef. Özellikle 6. sınıf müfredatı çok yoğun olduğu için değerler eğitime vakit harcamak zorlaşıyor.

Ö6: “Kök değerleri yaşamlarına davranış olarak yansıtmıyorlar. Temalarda kök değerlere verimli anlamlı bir şekilde yer veriliyor ancak davranış boyutunda anlamlı bir farkındalık gözlenmiyor.

Ö19: “Kök değerlerimizin metinlerle öğrencilerimize kazandırılmasının yanı sıra uygulama şeklinde de hayata ve yaşamlarına tatbik etmeleri sağlanmalı. Ders kitaplarında metinlerde değerler gayet güzel bir şekilde yer almakta fakat öğrencilerde davranışa hemen dönüşmüyor. Öğrencilere bu değerleri uygulayabileceği ortamlar da sağlanmalı.”

2. A. Öğrencilerin farkındalıklarının en çok olduğu 3 kök değer nedir?

Çalışmaya katılan Türkçe öğretmenlerine göre öğrencilerin farkındalıklarının en çok olduğu değerler sevgi (13), dostluk (12), yardımseverlik (10), vatanseverlik (8), saygı (6), öz denetim (3), sorumluluk (2), adalet (1), sabır (1), dürüstlüktür (1).

2. B. Sizce öğrencilerin bu değerlere ilişkin farkındalıklarının yüksek olmasının nedeni nedir?

Öğretmenler öğrencilerin kök değerlere ilişkin farkındalıklarının yüksek olmasının nedenlerini çevresel etmenler (7), öğrencilerin içinde bulundukları dönem (3), öğrencilerin bu değerlere istekli olması (3), öğrencilerin sosyal kabul için ihtiyaç duyduğu değerler olması (3), aile (2), öğrencilerin sık karşılaştığı değerler olması (2) şeklinde belirtmişlerdir. Verilen cevaplara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır:

Ö7: “Yaşadıkları mahalle, içinde bulundukları aile yapısı itibariyle sosyal öğrenme yoluyla bu değerlere diğerlerine göre daha fazla farkındalık oluşturmuşlar.”

Ö11: “Arkadaş ortamında sosyal kabul olmasını etkileyen değerlerdir. Öğrenciler bu değerler aracılığıyla arkadaş edinmekte ve arkadaşlıklarını sürdürebilmekte ve iletişim kurabilmektedirler.”

Ö13: “Öğrencilerin içinde bulundukları yaş grubundan dolayı bu değerler daha çok önem arz etmektedir. Öğrencilerin yaş düzeyleri bu değerleri anlaması için uygun olgunluktur.”

Ö19: “Öğrencilerin değerleri kazanmasında en önemli etken ailedir. Çünkü çocuklar anne babayı rol model olarak almaktadırlar. Ailenin bu değerlere önem vermesi öğrencilerin de önem vermesine yardımcı olmaktadır.”

3. A. Öğrencilerin farkındalıklarının en az olduğu 3 kök değer nedir?

Çalışmaya katılan Türkçe öğretmenlerine göre öğrencilerin farkındalıklarının en az olduğu değerler öz denetim (10), sorumluluk (9), dürüstlük (8), saygı (8), adalet (7), sabır (5), yardımseverlik (2), sevgidir (1).

3. B. Sizce öğrencilerin bu değerlere ilişkin farkındalıklarının düşük olmasının nedeni nedir?

Öğretmenler öğrencilerin kök değerlere ilişkin farkındalıklarının düşük olmasının nedenlerini aile (5), internet ortamı (4), gerçek hayatta bu değerlerle çok fazla karşılaşılması (3), empati yoksunluğu (3), bilinçsizlik (2), çevresel etmenler (2), bireysel farklılıklar (1) şeklinde sıralamışlardır. Verilen cevaplara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır:

Ö9: “Aile çocuğun önüne hiçbir zorluk, engel, sınır koymuyorsa aynı oranda sorumsuz, benmerkezci ve saygısız bir çocuğa da zemin hazırlamış oluyor. Birçok çocuk bu yüzden kendini dünyanın merkezine koyuyor. Çevresine duyması gereken saygısını yitiriyor.”

Ö14: “Öğrenciler birbirleriyle empati yapamıyor. Birbirlerine çok acımasız davranabiliyorlar. Kök değerler ile ilgili farkındalıklarının olmasının yanında öğrenciler bu değerleri hayatlarında da uygulamalıdır.”

Ö16: “Öğrencilerin okul içinde ve okul dışındaki çevrelerinde gördükleri olumsuz davranışlar bu değerlere karşı farkındalıkları düşürmektedir. Okulda öğrenilen doğru bilgi ve davranışlar çevrenin etkisiyle kaybolmakta bunun yerine olumsuz davranışlar kazanılabilmektedir.”

Ö20: “İlk çocukluk dönemlerinden itibaren bu duyguların rol modeller tarafından çocuklara aşılınmaması ve gerçek dünya yerine sanal dünyada yaşamalarından dolayı öğrencilerin değerlere karşı farkındalıkları düşük düzeydedir. Özellikle internet ortamı birçok değerden yoksun olduğu gibi öğrenciler internet ortamında olumsuz örneklerle de karşılaşmaktadırlar.”

4. Sizce ders kitaplarında hangi değerler daha fazla yer almalıdır? Nedenini açıklayınız.

Türkçe Öğretmenlerine göre ders kitaplarında en fazla olası gereken değerler sırasıyla saygı (11), adalet (8), dürüstlük (8), sorumluluk (8), vatanseverlik (8), yardımseverlik (5), sevgi (4), sabır (4), özdenetim (4) ve dostluktur (2). Verilen cevaplara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır:

Ö8: “Saygı. İnsana, canlıya, doğaya, farklı olana saygı. Okulumda farklı din ve uyruklardan öğrencilerim bu yüzden birbirlerini rencide edebiliyor. Hatta kaynaştırma öğrencilerine bile kimi zaman saygısızca söz ve davranışları oluyor.”

Ö15: “Sorumluluk, yardımseverlik, adalet. Çünkü gerek okulda, evde, sosyal hayatta en çok buna ihtiyaçları olduğunu düşünüyorum.”

Ö18: “Sorumluluk, saygı, dürüstlük. Öğrencilerin sadece öğrencilikte değil ilerdeki hayatlarının da daha düzenli ilerlemesi gerekmektedir. Bunun için sorumluluk, saygı ve dürüstlüğe daha fazla yer verilmelidir.”

5. Ders kitabında yer alan değerlerin aktarılmasında kullandığınız etkili olduğunu düşündüğünüz yöntem ve teknikler nelerdir?

Öğretmenler Türkçe kitabında yer alan değerlerin aktarılmasında kullandığı ve etkili olduğunu düşündüğü yöntem ve tekniklerin örnek olay (9), drama (6), oyun (3), soru cevap (3), altı şapkalı düşünme tekniği (1), tartışma (1), akvaryum tekniği (1), problem çözme (1), gösterip yaptırma (1) ve istasyon (1) olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler bu yöntemleri etkili olması, daha iyi gözlem yapabilme, uygulama kolaylığının olması, ekonomik olması, kalıcılığı sağlaması, öğrenci merkezli olması vb. nedenlerden dolayı seçtiklerini ifade etmişlerdir. Verilen cevaplara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır:

Ö1: “Örnek olay. Kolay anlaşılır bir dille kısa örnek olaylar anlatıyorum. Yanlış bir davranışın sonuçlarını yeni olumsuzluklara nasıl sebep olacağını anlatıyorum. Örnek olmaya çalışıyorum.”

Ö4: “Drama yöntemi. Çünkü bu yöntemin ahlaki etik değerlerin yerleşmesinde biraz daha etkili olduğunu düşünüyorum.”

Ö6: “Oyun bence en etkili yöntem. Bu yöntemle çocukların öğrendiği şeyler daha kalıcı oluyor ve daha kolay öğreniyorlar.”

Ö15: “Ben en etkili yöntemin drama olduğunu düşünüyorum. Çünkü merkezde öğrencinin olması onun daha iyi öğrenmesini sağlamakta ve öğrendiği şey kalıcı olmaktadır. Özellikle de değerleri öğretirken somutlaştırmaya da yardımcı olmaktadır.”

6. Sizce öğrencilerin değerlere ilişkin öğrenci farkındalıklarını sağlamak için neler yapılmalıdır?

Araştırmaya katılan Türkçe öğretmenleri öğrencilerin değerlere ilişkin farkındalıklarını sağlamak için uygulamalı yöntemlere ağırlık verilmesi (6), ailelere eğitim verilmesi (5), film/tiyatro izletilmesi (3), ödül ceza sisteminin etkili bir şekilde kullanılması (2), sosyal medyada değerlere ilişkin paylaşımlara yer verilmesi (1), yarışmalar yapılması (1), değerlerle

ilgili kitaplar okutulması (1) ve sunum yapılması (1) gerektiğini belirtmişlerdir. Verilen cevaplara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır:

Ö3: “Uygulamaya ağırlık verilmesi ve soyut konuların somutlaştırılarak verilmesine dikkat edilmesi gerekir.”

Ö9: “Yanlış ve hataların sebep olacağı olumsuzluklara daha fazla yer verilmeli, bu davranışların hoş görülmesi davranış pekiştirildi algısına sebep oluyor. Dolayısıyla ödül ceza sisteminin çok iyi çalışması gerekiyor. Olumsuz davranışların sonuçlarının öğrencilere anlatılması gerekiyor.”

Ö11: “Aileden başlayarak bu değerler olumlu etiketlenmeli, takdir edilmeli, teşvik edilmelidir. Bunun için öncelikle aile eğitimi verilmeli ve bu konuda bilinçlendirilmelidir.”

Ö16: “Film ve tiyatro gibi etkisi yüksek argümanlar kullanılabilir. Çünkü öğrenciler okudukları kitaptan ziyade film ve tiyatrolardan daha çok etkilenmektedir. Bu yolla öğrencilerin farkındalıklarının artacağını düşünüyorum.”

6. A. Sizce değerlere ilişkin öğrenci farkındalıklarını sağlamak için okul idaresine düşen görevler nelerdir?

Öğretmenler değerlere ilişkin öğrenci farkındalıklarını sağlamak için okul idaresine düşen görevlerin öğretmenler ve öğrencilere olumlu bir okul ortamı sağlamak (8), değerler eğitimi ile ilgili etkinlikler düzenlemek (4), öğretmen-öğrenci-veli-idare işbirliğini sağlamak (3), örnek olmak (3) ve disiplini sağlamak (2) olduğunu belirtmişlerdir. Verilen cevaplara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır:

Ö6: “Okul idaresine düşen en önemli görev öğretmenlerin etkinliklerine maddi manevi destek sunmak veli eğitimleri düzenlemek, etkinliklerin yapılacağı ortamlar ve imkanları sağlamak.”

Ö7: “Öğretmen çalışmaları desteklenmeli adaletli yönetim anlayışı öğrenciye hissettirilmeli. Akademik ölçümlerim yanında ve hatta öncesinde davranışların gözlemlenip, ölçülüp pekiştirileceği bir okul iklimi oluşturulmalı.”

Ö14: “Değerler ile ilgili görünürlük ve farkındalık etkinlikleri düzenleyebilir, öğretmenleri konu ile ilgili bilgilendirebilir ve uygulama sürecinde, sürecin takipçisi olabilir.”

Ö15: “Bence idarenin en önemli görevi okulda paydaşlar arasında iş birliğini sağlamak. Eğer iş birliği olursa olumlu bir okul ortamı olur ve değerler eğitimi ile ilgili güzel bir ortam olur.”

6. B. Sizce değerlere ilişkin öğrenci farkındalıklarını sağlamak için aileye düşen görevler nelerdir?

Araştırmaya katılan öğretmenler değerlere ilişkin öğrenci farkındalıklarını sağlamak için aileye düşen görevlerin örnek olmak (12), çocuğa sorumluluklar verip takip etmek (3), okul ile iş birliği içinde olmak (2), eğitim almak (2) ve çocuğunu tanımak olduğunu belirtmişlerdir. Verilen cevaplara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır:

Ö2: “En başta en önemli görev ailenin. Okul çağına gelene kadar bu değerler çocuklara yaşam içerisinde doğal bir şekilde verilmeli örnek sosyal yaşam becerileri sunulmalı. Veli okul ve öğretmenle iş birliği içinde olmalı. Öğretmenin uzmanlığına saygı duyulmalı ve desteklenmeli.”

Ö8: “İyi bir rol model olmaları gerekir. Sözle değil davranışla örnek olmaları ve mümkün olduğunca sanal alemden çocukları uzak tutmalılar.”

Ö12: “Öncelikle aile iletişimin iyi olması ve çocuğa sorumluluk verilmesi gerekir. Çocuk bu sorumlulukları yerine getirirken ailenin de takip etmesi gerekir.”

Ö19: “En büyük görev ailenin olmalıdır. Çünkü çocuklar aileyi taklit ediyorlar. Dolayısıyla ailenin rol model olması gerekiyor. Okul aileden sonra geliyor. Çocuk okula başladığında davranış olarak büyük oranda şekillenmiş oluyor.”

4.2. Öğrencilerden Elde Edilen Bulgular

Araştırma kapsamında 6. sınıf öğrencileriyle yapılan görüşmelere ait bulgular aşağıda yer almaktadır:

1- Okulda değerler eğitiminin nasıl verilmesini isterdiniz?

Araştırmaya katılan 6. sınıf öğrencileri okulda değerler eğitiminin tiyatro yapılarak (7), geziler yapılarak (5), eğlenceli bir şekilde (4), öğrencilere değerlerle ilgili görevler verilerek (3), film izletilerek (1) verilmesini istediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin verdikleri cevaplara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır:

S2: “Bence okula öğrencilere görevler verilmeli. Yardımlaşma değerinde sınıfça veya okulca evsiz veya yetimhanede büyümüş çocuklara/insanlara yardım edilmeli. Vatanseverlikte tarihi yerler gezilmeli. Misafirperverlikte okula yabancı uyruklu insanlar getirilmeli. Temizlikte okul bir günlüğüne çocuklara temizlettirilmeli. Paylaşımçı olma ve cömertlikte ihtiyacı olan okullara kitap vb eşyalar gönderilmeli.”

S5: “Tiyatro gibi yani canlandırmalar yapılarak verilmesini isterdim. Geziler yapılabilirdi. Filmler izletilebilirdi. Sınavlar yüzünden bunların üzerinde durulmuyor.”

S9: “Eğlenceli bir şekilde verilmesini isterdim. Bazen anlatılan konular komik hale getirilebilir.

S17: “Çanakkale’ye veya vatanımız için önemli yerlere gezi düzenlenebilir.”

2- Ders kitaplarında değerler eğitiminin nasıl verilmesini istersiniz?

Araştırmaya katılan öğrencilerin değerler eğitiminin ders kitaplarında hikayelerle (6), serbest okuma metinleriyle (4), dinleme metinleriyle (4), şiirlerle (3) ve her üniteye bir etkinlik olarak (1) verilmesini istediklerini belirtmişlerdir. 2 öğrenci ise ders kitaplarının şu anki halinin yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin verdikleri cevaplara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır:

S4: “Üniteden üniteye bir etkinlik olmasını isterdim. Her üniteye bununla ilgili etkinlik olması lazım bence.”

S7: “Mesela bence şiirle daha akılda kalıcı bir şekilde anlatılabilir.”

S11: “Her erdem için farklı bir metin olmasını isterdim. Bu şekilde hepsini ayrı ayrı öğrenmiş oluruz.”

S16: “Bence bu şekilde iyi. Aynı olmasını, değişmemesini isterdim.”

3- Sizce değerler eğitimi ile ilgili ayrı bir ders olmalı mı? Nedenini açıklayınız?

Araştırmaya katılan 6. sınıf öğrencilerinin yarısından fazlası (15) değerler eğitimi ile ilgili ayrı bir dersin olması gerektiğini, bir kısmı (5) ise değerler eğitimi ile ilgili ayrı bir dersin olmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Değerler eğitiminin ayrı bir ders olarak verilmesinin nedenlerinin ise değerleri ayrıntılı olarak tanıma, daha duyarlı ve sorumlu olma, her gencin değerleri bilmesi gerekmesi, Türkçe dersi erdemler temasında fazla üzerinde durulmaması olduğunu ifade etmişlerdir. Değerler eğitiminin ayrı bir ders olarak verilmemesi gerektiğinin

nedeni olarak ise dersin sıkıcı olabileceği, gerek olmadığı, derslerde verilenlerin yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin verdikleri cevaplara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır:

S1: “Bence değerler eğitimi ile ilgili ayrı bir ders olmalı. Çünkü her genç değerleri bilmeli. Ayrı bir ders olursa daha iyi bilebiliriz.”

S8: “Bence seçmeli ders olabilir. Çünkü Türkçe dersinde Erdemler temasında fazla üzerinde durulmuyor.”

S13: “Olmalı. Çünkü ders kitaplarına sıkıştırılması çok saçma. Üstelik ayrı bir ders olursa anlamamız daha kolay olur.”

S19: “Bence olmamalı. Çünkü böyle bir ders olursa çok sıkıcı olur.”

4- Türkçe Ders Kitabı Erdemler Temasında en çok karşılaştığınız değerler nelerdir?

Araştırmaya katılan 6. sınıf öğrencileri Türkçe ders kitabı erdemler temasında en çok karşılaştığı değerlerin vatanseverlik (13), yardımlaşma (9), merhamet (5), sevgi (5), dürüstlük (4), misafirperverlik (3), hoşgörü (3) ve saygı (1) olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin verdikleri cevaplara ilişkin bazı örnekler aşağıda yer almaktadır:

S6: “Ders kitabında en çok vatanseverlik ile karşılaştım.”

S10: “En çok vatanseverlik, dürüstlük ve misafirperverlik ile karşılaştım.”

S15: “En çok karşılaştığım değerler vatanseverlik ve yardımlaşma.”

S18: “Sevgi, hoşgörü ve dürüstlük değerleriyle karşılaştım.”

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırma verilerine dayalı olarak öğretmenlerden elde edilen sonuçlar ve tartışma aşağıda sunulmuştur.

Okullarda öğrencilere kazandırılması beklenen kök değerler

Türkçe öğretmenleri okullarda öğrencilere kazandırılması beklenen kök değerlere (Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) ilişkin öğrenci farkındalıklarının çok az olduğunu belirtmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenler kök değerlerin öğrencilere kesinlikle kazandırılması gerektiğini, öğrencilerin genel olarak değerleri bilgi düzeyinde bildiğini fakat davranışlarına yansıtmadığını ve müfredattan dolayı değerler eğitime zaman kalmadığını belirtmişlerdir. Hatay Uçar ve Çetinkaya (2021) yaptıkları çalışmada, ilkokul Hayat Bilgisi ders kitaplarında değerler eğitimi incelemiş ve ders kitaplarının hazırlanmasında kök değerlerden adalet, dürüstlük, sabır ve yardımseverlik gibi değerlere daha fazla yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, kök değerlerin tüm sınıf seviyelerinde ve tüm ünitelere dengeli bir şekilde dağıtılması gerektiğini vurgulamışlardır. Öztürk (2021), ortaöğretim görsel sanatlar dersinde değerler eğitime ilişkin öğretmen tutumlarını ele aldığı araştırmasında, görsel sanatlar öğretmenlerinin; sorumluluk, saygı, dürüstlük, sabır, hoşgörü ve empati değerlerinin kazandırılması sırasında zorlandıklarını; özellikle ailede kazanılmamış değerlerin okulda kazandırılmasında zorluk yaşadıklarını tespit etmiştir. Topal (2019), “Değerler Eğitimi ve On Kök Değer” başlıklı çalışmasında kullandığı ankete göre, öğretmenlerin yaklaşık %60’ının on kök değeri değerler eğitimi için yeterli bulmadığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, öğretmenlerin yaklaşık %80’i dinî ve manevî değerlerin derslerde daha fazla yer alması gerektiğini belirtmiştir. Çakıroğlu (2013), yaptığı çalışmada, değerler eğitimi uygulamalarının öğrenciler açısından anlamlı ve yaşamsal bir iz bırakarak, günlük problemlerin çözümünde kullanılabilir hale getirilmesi ve bu uygulamaların öğrenciler tarafından içselleştirilmesi durumunda daha etkili sonuçlar elde edildiğini dile getirmiştir. Thornberg ve Oğuz'un (2013) araştırmasına katılan İsveçli ve Türk öğretmenler, öğrencilere kazandırılacak değerleri; sevgi, saygı, hoşgörü, nezaket, empati, merhamet, sorumluluk ve adil olma şeklinde sıralamışlardır.

Ateş'in (2017) çalışmasında, Türkiye'deki değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilere olumlu özelliklerin kazandırılması konusunda istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu; bu etkinin lise ve ortaokul düzeyinde çok yüksek, ilkokul düzeyinde ise orta seviyede olduğu belirtilmiştir. Fidan'ın (2009) araştırmasında, değer öğretiminin en önemli unsurlarından birinin değerleri yaşamak olduğu, bireylerin değere verdikleri anlamların farklılık gösterebildiği ve medyanın değer öğretimindeki okul etkisini azaltabileceği vurgulanmıştır. Gömleksiz ve Kılınç (2015), ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitime yönelik görüşlerini değerlendirdikleri çalışmalarında; uygulamaya yönelik etkinliklerin artırılması, aile, okul yönetimi ve medya desteğinin sağlanması, ekonomik kaynakların iyileştirilmesi, yeterli zaman verilmesi, bilgilendirme çalışmalarının yapılması ve hizmet içi eğitim ile denetim mekanizmalarının geliştirilmesi gibi önerilerde bulunmuşlardır.

Öğrencilerin farkındalıklarının en çok olduğu 3 kök değer ve farkındalıklarının yüksek olmasının nedenleri

Çalışmaya katılan Türkçe öğretmenlerine göre öğrencilerin farkındalıklarının en çok olduğu değerler sevgi, dostluk, yardımseverlik, vatanseverlik, saygı, öz denetim ve sorumluluktur. Öğretmenler öğrencilerin kök değerlere ilişkin farkındalıklarının yüksek olmasının nedenlerini çevresel etmenler, öğrencilerin içinde bulundukları dönem, öğrencilerin bu değerlere istekli olması, öğrencilerin sosyal kabul için ihtiyaç duyduğu değerler olması, aile, öğrencilerin sık karşılaştığı değerler olması şeklinde belirtmişlerdir. Coşkun ve Derse'nin (2021) çalışmasında, Türkçe ders kitabındaki metinlerin değerler eğitimi açısından incelendiği ve öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirildiği görülmüştür. Bu çalışmada, metinlerde en sık karşılaşılan değer sorumluluk olduğu tespit edilmiştir. Doğan ve Gülüşen (2011), 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki 76 metni incelemiş ve ulusal değerlere ve sorumluluk değerine en fazla yer verildiğini ortaya koymuştur. Yılmaz ve Kıran'ın (2023) ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelendiği çalışmasında ise, sorumluluk değerinin fen bilimleri ders kitaplarında en sık karşılaşılan kök değer olduğu belirlenmiş ve bu durumun öğrenci merkezli öğrenme yaklaşımının etkisiyle ilişkilendirilebileceği ifade edilmiştir. Çengelci, Hancı ve Karaduman'ın (2013) yaptığı çalışmada, okul ortamında değerler eğitime ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri ele alınmıştır. Bu çalışmada öğrencilerin sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma ve sorumluluk gibi değerlere katılım gösterdiği; ancak öğretmenlerin, öğrencilerin en çok vurguladığı dürüstlük değerine yeterince değinmediği tespit edilmiştir. Baki (2019) ise ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer aktarımı açısından bir inceleme yapmış ve 5. sınıf Türkçe ders kitabında en sık karşılaşılan değerlerin

estetik, nezaket, mutluluk ve sevgi; en az karşılaşılan değerlerin ise barış, misafirperverlik ve hoşgörü olduğunu belirtmiştir. Uzun ve Köse'nin (2017) okul öncesi eğitimde değerler eğitimi uygulamalarına yönelik öğretmen görüşlerini ele alan araştırmasında, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun "saygı" ve "sevgi" değerlerine öncelik verdiği görülmüştür. Ayrıca dürüstlük, sorumluluk, vatan sevgisi, yardımlaşma, hoşgörü ve paylaşma gibi değerlere de çoğunlukla yer verildiği ortaya çıkmıştır. Aran ve Demirel'in (2013) dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerini incelediği çalışmasında, sorumluluk ve çalışkanlık gibi değerlere yönelik etkinliklerin daha sık yer aldığı; ancak adalet, güvenilirlik, saygı, duyarlılık, estetik ve vatandaşlık bilinci gibi değerlere de aynı sıklıkta yer verilmesinin önemli olduğu ifade edilmiştir. Topal'ın (2019) "Değerler Eğitimi ve On Kök Değer" çalışmasında ise, öğretmenlerin derslerde vatanseverlik, sevgi, saygı, dostluk, yardımseverlik ve adalet gibi altı kök değerlerin büyük oranda kazandırıldığını düşündüğü belirtilmiştir. Bununla birlikte sabır, sorumluluk ve dürüstlük değerlerinin kısmen aktarıldığı; özellikle "öz denetim" değerinin kazandırılmasında eksiklikler bulunduğu vurgulanmıştır. Bu çalışmalar, değerler eğitiminde farklı ders kitaplarının ve öğretim uygulamalarının hangi değerleri ön plana çıkardığını ve hangi alanlarda eksikliklerin bulunduğunu anlamak açısından önemli bir katkı sunmaktadır.

Öğrencilerin farkındalıklarının en az olduğu 3 kök değer ve farkındalıklarının az olmasının nedenleri

Türkçe öğretmenlerine göre öğrencilerin farkındalıklarının en az olduğu değerler öz denetim, sorumluluk, dürüstlük, saygı, adalet ve sabırdır. Öğretmenlere göre öğrencilerin kök değerlere ilişkin farkındalıklarının düşük olmasının nedenleri aile, internet ortamı, gerçek hayatta bu değerlerle çok fazla karşılaşmaması, empati yoksunluğu, bilinçsizlik, çevresel etmenler, bireysel farklılıklardır. Balcı ve Yanpar Yelken (2013) tarafından yapılan çalışmada, kazanılması güç görülen değerler arasında "adil olma", "farklılıklara saygı", "bilimsellik" ve "hak ve özgürlüklere saygı" ilk sıralarda yer almıştır. Şakiroğlu'nun (2020), 6. sınıf Türkçe ders kitabının değer aktarımı bağlamında incelendiği çalışmasında, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 10 kök değerden vatanseverlik, sevgi ve yardımseverlik en sık kullanılan değerler olarak öne çıkmış, ancak adalet ve dürüstlük gibi önemli kök değerlere çok az yer verildiği tespit edilmiştir. Derse (2019), MEB değerler eğitimi yönergesinde yer alan 27 değer üzerinden ders kitaplarını değerlendirmiş ve az rastlanan değerleri özgüven, empati, iyimserlik, şefkat ve merhamet olarak belirlemiştir. Direkçi, Akbulut ve Şimşek'in (2020) Türkçe eğitimi alanında yapılan değerler eğitimi tezlerini incelediği çalışmalarında tezlerde öne çıkarılan

değerlerle kök değerler arasında benzerlik görülmüş; sırasıyla sevgi, yardımseverlik, saygı, sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük, dostluk, duyarlılık, adalet ve vatanseverlik değerlerinin ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Şara, Keyvanoğlu ve Tuna'nın (2017) araştırmasında ise, ders kitaplarında en az temsil edilen değerlerin dürüstlük, sabır ve adalet olduğu belirtilmiştir. Bu bulgular, değerler eğitiminin farklı unsurlarını ele alarak, ders kitaplarının içeriklerinin daha kapsamlı bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Türkçe öğretmenlerine göre ders kitaplarında daha fazla yer alması gereken değerler

Türkçe öğretmenlerine göre ders kitaplarında en fazla olması gereken değerler sırasıyla saygı, adalet, dürüstlük, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, sevgi, sabır, özenetim ve dostluktur. Balcı ve Yanpar Yelken (2013), yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin sosyal bilgiler programında belirtilen tüm değerleri çok önemli bulduğunu, özellikle “adil olma”, “barış”, “dürüstlük” ve “duygu ve düşüncelere saygı” değerlerinin önem derecesi açısından ilk sıralarda yer aldığını tespit etmiştir. Coşkun ve Derse'nin (2021) Türkçe ders kitabındaki metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi konulu çalışmalarında, öğretmenlerin metinlerde en çok yer verilmesini istedikleri değerlerin sırasıyla saygı, sevgi ve yardımlaşma olduğu belirtilmiştir. Gül (2017), 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki tüm değerlerin dağılımının homojen olmadığını; en çok yer alan değerlerin evrenselcilik, başarı ve haz olduğunu, en az yer alanların ise güç, uyma ve iyilikseverlik değerleri olduğunu ortaya koymuştur. Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu (2013), yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun öğretilecek değerler arasında saygı, vatanseverlik, sevgi, sorumluluk ve hoşgörü gibi değerlerin olması gerektiğini vurguladığını belirtmiştir. Pilav ve Erdoğan (2016) tarafından yapılan çalışmada ise bilgilendirici metinlerde en çok sevgi ve ulusal değerlere yer verildiği; dürüstlük ve barış değerlerine ise hiç yer verilmediği belirlenmiştir.

Türkçe öğretmenlerinin ders kitabında yer alan değerlerin aktarılmasında kullandığı ve etkili olduğunu düşündüğü yöntem ve teknikler

Öğretmenlerin Türkçe kitabında yer alan değerlerin aktarılmasında kullandığı ve etkili olduğunu düşündüğü yöntem ve teknikler örnek olay, drama, oyun, soru cevap, altı şapkalı düşünme tekniği, tartışma, akvaryum tekniği, problem çözme, gösterip yaptırma ve istasyondur. Öğretmenler bu yöntemleri etkili olması, daha iyi gözlem yapabilme, uygulama kolaylığının olması, ekonomik olması, kalıcılığı sağlaması, öğrenci merkezli olması vb. nedenlerden dolayı seçtiklerini ifade etmişlerdir. Balcı ve Yanpar Yelken (2013), yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin değer öğretiminde en etkili buldukları yöntemin örnek olay incelemesi olduğunu

tespit etmiştir. Bayırlı, Doruk ve Tüfekçi'nin (2020) araştırması, öğretmenlerin değerler eğitimi sırasında telkin ve eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımlarını tercih ettiklerini ortaya koymuştur. Coşkun ve Derse'nin (2021) Türkçe ders kitabı üzerine yaptığı çalışmada, değerlerin aktarımı için canlandırma, soru-cevap ve tartışma yöntemlerinin sıkça kullanıldığı ifade edilmiştir. Atalay (2013), Türkçe ders kitaplarında drama, rol yapma, empati etkinlikleri, tartışma, örnek olay, eğitsel oyun ve gezi-gözlem yöntemlerine daha fazla yer verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kasapoğlu (2013), yaşantısal süreçler içinde kendini ve toplumu gözlemleme fırsatı sunan hikâye anlatımının değer eğitiminde etkili bir yöntem olduğunu belirtmiştir. Aran ve Demirel (2013), sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin çoğunlukla işbirliğine dayalı öğrenme ve drama yöntemlerini kullandığını tespit etmiştir. Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013), öğrencilerin değerleri yaparak ve yaşayarak öğrenmesi için uygulama fırsatlarının sunulması gerektiğini ve bu süreçte okul ile ailenin iş birliği içinde olması gerektiğini ifade etmiştir. Baysal ve Salman (2010), değerlerin yaşanarak kazanıldığını ve bu nedenle yaratıcı drama, tartışma ve problem çözme yöntemlerinin düzenli bir şekilde kullanılmasının önemine dikkat çekmiştir. Taymur (2015), ilkokul öğretmenlerinin sınıf içinde sınıf panoları hazırlama, drama etkinlikleri düzenleme ve ayın değerini seçme gibi yöntemleri sıklıkla kullandıklarını belirtmiştir. Uzun ve Köse (2017), okul öncesi eğitimde öğretmenlerin drama, soru-cevap, oyunlaştırma, rol yapma, gösteri, düz anlatım ve örnek olay yöntemlerini kullandıklarını ifade etmiştir. Akpınar ve Özdaş (2013), öğretmenlerin değer eğitiminde kullandığı yöntemleri model olma, drama, beyin fırtınası, hikâye anlatımı, grup çalışması, örnek olay ve empati kurma olarak sıralamıştır. Yaman, Taflan ve Çolak (2009), dramatizasyonun öğretmenler tarafından en çok tercih edilen yöntem olduğunu tespit etmiştir. Aktepe (2016), sınıf içi etkinliklerde öğretmenlerin en çok drama, örnek olay ve soru-cevap yöntemlerine yer verdiğini vurgulamıştır. Bu çalışmalar, değerler eğitiminde farklı yöntem ve tekniklerin etkili bir şekilde kullanılmasının önemini ortaya koymaktadır.

Türkçe öğretmenlerine göre öğrencilerin değerlere ilişkin farkındalıklarını sağlamak için yapılması gerekenler

Türkçe öğretmenleri öğrencilerin değerlere ilişkin farkındalıklarını sağlamak için uygulamalı yöntemlere ağırlık verilmesi, ailelere eğitim verilmesi, film/tiyatro izletilmesi, ödül ceza sisteminin etkili bir şekilde kullanılması, sosyal medyada değerlere ilişkin paylaşımlara yer verilmesi, yarışmalar yapılması, değerlerle ilgili kitaplar okutulması ve sunum yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bayırlı, Doruk ve Tüfekçi'nin (2020) çalışmasında, öğretmenlerin ziyaretler, duyarlılık kazandırma, sorumluluk kazandırma ve aile içi etkinlikleri içeren

eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımını tercih etmelerinin sebebinin, bu yöntemlerin değer öğretiminde öğrencinin aktif katılımını sağladığı için daha etkili olması beklentisi olduğu ifade edilmiştir. Coşkun ve Derse'nin (2021), Türkçe ders kitabındaki metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi ve öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi isimli çalışmalarında, öğretmenlerin bu konuda farkındalıklarının artırılması gerektiği vurgulanmış; lisans eğitimlerinde değerler eğitimine ayrıca yer verilmesinin önemine dikkat çekilmiştir. Ayrıca, değerler eğitiminin Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bir öğrenme alanı olarak yer alması gerektiği belirtilmiştir. Uzun ve Köse (2017), okul öncesi eğitimde değerler eğitiminin uygulanmasına yönelik öğretmen görüşlerini değerlendirdikleri çalışmalarında, değerler eğitimi çalışmalarında en çok hikâye kitapları, eğitici videolar ve müziklerin ön planda olduğunu tespit etmişlerdir. Bunun yanı sıra, kukla, slayt gösterileri, çizgi filmler/animasyonlar, fotoğraflar ve oyuncaklar da öğretmenler tarafından değer kazandırmada kullanılan materyaller arasında yer almaktadır. Öğretmenlerin genellikle görsel/işitsel araçlar ve yazılı/basılı materyallerden faydalandığı, eğitici oyuncaklar ve etkinliklerden ise daha az yararlandığı belirtilmiştir. Deveci ve Selanik Ay (2009) çalışmasında, değerler eğitimi uygulamalarının yalnızca okulla sınırlı kalmaması gerektiği ve bu süreçte okul-aile işbirliğinin önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Ulusoy ve Dilmaç (2015), öğretmenlerin değerler eğitimi sırasında çocukların iş birliği içerisinde çalışmasını sağlamaları gerektiğini, yalnızca çocuklarla değil, aile ve okul topluluğu ile de iş birliği içinde olmalarının önem taşıdığını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda, demokratik bir sınıf ortamı oluşturulması ve çocukların bilişsel yönünü dikkate alarak değerlendirme yapılmaması gerektiği belirtilmiştir. Çengelci, Hancı ve Karaduman'a (2013) göre, değerler eğitiminde tüm okul personelinin iş birliği içinde çalışması ve eğitimin duyuşsal boyutunun ihmal edilmemesi gerekmektedir. Kasapoğlu (2013), "Okulda Değer Eğitimi ve Hikayeler" adlı çalışmasında, ailenin, toplumun ve okulun, temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek gibi önemli bir görevi olduğunu vurgulamıştır.

Öğrencilere göre okulda değerler eğitimi nasıl verilmelidir?

Araştırmaya katılan 6. sınıf öğrencileri okulda değerler eğitiminin tiyatro yapılarak, geziler yapılarak, eğlenceli bir şekilde, öğrencilere değerlerle ilgili görevler verilerek, film izletilerek verilmesini istediklerini belirtmişlerdir. Deveci ve Selanik Ay'ın (2009) çalışmasında, ilköğretim öğrencilerinin günlük yaşamlarında değerlerin yer alma durumunu incelemiş ve öğrencilerin hedeflenen değerleri kazanabilmeleri için değerler eğitiminin, eğitim programlarında planlı etkinlikler içinde yer alması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Uzun ve Köse'nin (2017) okul öncesi eğitimde değerler eğitimi üzerine yaptıkları çalışmada ise hikâye

kitapları, eğitici videolar ve müziklerin değerler eğitiminde en çok kullanılan materyaller olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin kukla, slâyt gösterileri, çizgi film/animasyon, fotoğraf ve oyuncakları da değer kazandırma sürecinde kullandıkları ifade edilmiştir. Yediyıldız ve Beldağ (2020), okullarda yapılan değerler eğitimi uygulamalarının okul dışındaki çevreyi olumlu yönde etkilediğini vurgulamış ve bu etkinin artırılması adına okul-çevre iş birliğini güçlendirecek etkinlikler ile okul dışı çevreye dönük değerler eğitimi programlarının hayata geçirilebileceğini ifade etmiştir. Softaoğlu (2023) ise sınıf içinde veya dışında gerçekleştirilen sosyal aktivitelerin öğrencilere gerçek yaşam deneyimleri sunduğunu belirtmiş ve proje hazırlama, okul gezileri, yarışmalar, turnuvalar, kampanyalar, tiyatrolar ve şiir dinletileri gibi etkinliklerin öğrenciler arasındaki etkileşimi artırarak iş birlikli çalışmayı teşvik ettiğini dile getirmiştir. Bu çalışmalar, değerler eğitiminin etkili bir şekilde uygulanması için materyal ve sosyal etkinliklerin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Öğrencilere göre ders kitaplarında değerler eğitimi nasıl verilmelidir?

Öğrenciler değerler eğitiminin ders kitaplarında hikayelerle, serbest okuma metinleriyle, dinleme metinleriyle, şiirlerle ve her üniteye bir etkinlik olarak verilmesini istediklerini belirtmişlerdir. Coşkun ve Derse'nin (2021) çalışmalarında, Türkçe ders kitabındaki metinlerin değerler eğitimi açısından incelendiğinde hikâye edici metin türlerinin değerlere daha fazla yer verdiği tespit edilmiştir. Aynı çalışmada, değerlere en az yer verilen metin türünün şiir olduğu; ancak şiirlerde en sık rastlanılan değer vatanseverlik olduğu belirtilmiştir. Kolaç ve Karadağ'ın (2012) gerçekleştirdiği çalışmada, öğretmen adaylarının Türkçe dersinin Türk dilinin doğru ve etkili bir biçimde aktarılmasını sağlaması ve metinler aracılığıyla değerlerin eğitimi kolaylaştırması açısından önemli bir işlev taşıdığını düşündükleri ifade edilmiştir. Bu bulgular, metin türlerinin değerler aktarımındaki rolünü vurgulamak açısından oldukça değerlidir.

Öğrencilere göre değerler eğitimi ile ilgili ayrı bir ders olmalı mıdır? Neden?

Öğrencilerinin büyük çoğunluğu değerleri ayrıntılı olarak tanıma, daha duyarlı ve sorumlu olma, her gencin değerleri bilmesi gerekmesi, Türkçe dersi erdemler temasında fazla üzerinde durulmaması gibi nedenlerden dolayı değerler eğitimiyle ilgili ayrı bir dersin olması gerektiğini belirtmişlerdir. Değerler eğitiminin tarihine bakıldığında değerler eğitimi, musahibat-ı ahlâkîye adı altında ayrı bir ders olarak okutulmuştur (Yazıcı, 2006). Kasapoğlu'nun (2013) okulda değer eğitimi ve hikayeler adlı çalışmasında değer eğitimi, tek bir ders kapsamında verilmeye çalışıldığı takdirde geçilmesi, not alınması gereken bir ders

olarak değerlendirileceğini ve süreç içinde değerleri kazanmak yerine, sonuçta iyi bir not almak hedefleneceğini belirtmiştir.

Öğrencilerin 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Erdemler Temasında en çok karşılaştığı değerler nelerdir?

Araştırmaya katılan 6. sınıf öğrencileri Türkçe ders kitabı erdemler temasında en çok karşılaştığı değerlerin vatanseverlik, yardımlaşma, merhamet, sevgi, dürüstlük, misafirperverlik, hoşgörü ve saygı olduğunu belirtmişlerdir. Çengelci, Hancı ve Karaduman'ın (2013) araştırması, okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşlerini ele almış; öğretim programlarında pek çok değere yer verilmesine rağmen, öğretmenlerin okul uygulamalarında en çok sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma ve sorumluluk değerlerinin desteklendiğini ifade ettiklerini ortaya koymuştur. Özkaya ve Duru'nun (2020) ortaokul matematik ders kitaplarını incelediği çalışmada ise, ders kitaplarında en fazla yer alan sosyal değerlerin sorumluluk, sevgi, evrenselcilik ve yardımlaşma olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda, Çengelci, Hancı ve Karaduman'ın (2013) araştırmasının bulguları, öğretmenlerin okul ortamında kazandırılmaya çalışılan temel değerlerin sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma ve sorumluluk olduğunu ifade ettiklerini göstermektedir. Bu çalışmalar, değerler eğitiminde uygulama ve içerik açısından hangi değerlerin öne çıktığını vurgulamaktadır.

Araştırma kapsamında öğretmen ve öğrenci görüşlerinden elde edilen sonuçlar, değerler eğitiminde kullanılan yöntemler, ders kitaplarında yer alması gereken değerler, öğrencilere kazandırılan ve kazandırılmayan değerler vb açılardan literatürdeki araştırma sonuçları genel olarak örtüşmektedir denilebilir.

5.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulmuştur:

- Ders kitapları, sınıf içi veya sınıf dışı etkinliklerde değerler eğitimine daha fazla yer verilebilir ver ile ilgili etkinliklerin artırılabilir veya öğrencilerin talepleri doğrultusunda değerler eğitimi için ayrı bir ders planlanabilir,
- Öğrencilerin talepleri doğrultusunda tiyatro, drama, geziler, film gösterimleri gibi etkinlikler müfredata dahil edilebilir,
- Ailelere yönelik eğitimler ve bilinçlendirme çalışmaları yapılarak değerler evde de desteklenebilir,

- Değerler eğitimi ile ilgili hikâyeler, şiirler ve serbest okuma metinlerine ders kitaplarında daha fazla yer verilebilir,
- Değerler hakkında bilinç oluşturmak için sosyal medya içerikleri, kısa videolar ve dijital oyunlar geliştirilebilir,
- Değerleri içselleştirmeyi teşvik edecek ödül-ceza mekanizmalarının etkili şekilde kullanılabilir.
- Öğrencilerin talebi doğrultusunda değerler eğitime yönelik ayrı bir ders oluşturulabilir.
- Türkçe öğretmenlerine yönelik değerler eğitime dair hizmet içi eğitim programları düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Ada, Ş. (2007). Eğitimde yenileşme, reform hareketleri ve eğitimin yönetimi, Zuhale Cafoğlu (Editör). Eğitim Bilimine Giriş Temel Kavramlar El Kitabı, *Grafiker Yayınları*, 1.baskı, Ankara, 337-374.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. Kademedeki gerçekteşme derecesinin değerdendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Ankara
- Akpınar, B. & Özdaş, F. (2013). İlköğretimde değerdler eğitime ilişkin öğretmen görüşleri: Nitel bir analiz. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 105-113.
- Aktepe, G. (2016). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerdler eğitimi uygulamalarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi).
- Aktepe, V. (2010). “Ailede değerdler eğitimi ve program ihtiyacı” R. Turan, ve K. Ulusoy (eds.). içinde *Farklı Yönleriyle Değerdler Eğitimi* (2. Baskı) (s.77-94). Pegem Akademi
- Aktürkoğlu, B. (2021). Ders kitaplarına yardımcı materyaller. Ö. Demirel, K. Kıroğlu (Ed.), *Ders Kitabı İncelemesi* içinde (s. 52-67). Pegem Akademi.
- Antes, R. L. & Nardini, M. L. (1994). Another view of school reform: *Values and Ethics restored*. *Counseling and values*, 38(3), 223.
- Arabacı, İ.B. & Akgül, T. (2013). Elazığ ilinde uygulanan etkinlik temelli değerdler eğitimi uygulamalarının değerdlendirilmesi. *Değerdler Eğitimi Dergisi*, 11(25): 7-31.
- Aran, Ö. C. & Demirel, Ö. (2013). Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerdler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 151-168.
- Aslan, S., & Aybek, B. (2019). *Uygulama örnekleriyle çok kültürlü eğitim ve değerdler eğitimi*. Anı Yayıncılık.
- Atalay, D. (2013). *2012-2013 öğretim yılı ilköğretim 6.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan ‘Sevgi ve Duygular’ temalarının değerdler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi) Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

- Ateş, Ö. T. (2017). Türkiye’de değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilere kazandırılması istenen olumlu özellikler üzerindeki etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(34), 41-60.
- Ay, E. (2015). *Sosyal bilgilerde değerler eğitimi*. C. Dönmez, & K. Yazıcı, Sosyal bilgiler öğretimi. Pegem Yayıncılık.
- Ay, E. (2020). Karakter ve değerler eğitiminde öğretim yöntem ve teknikleri. Ekşi, H., Katılmış, A. (Ed.). *Karakter ve Değerler Eğitimi*. (s. 115-138). Nobel
- Aydın, M. Z. & Akyol Gürler, Ş. (2019). *Okulda değerler eğitimi: yöntemler, kaynaklar, etkinlikler* (6. Baskı). Nobel Yayıncılık.
- Aydın, M., Z. & Akyol Gürler, Ş. (2020). *Okulda değerler eğitimi*. (6.basım). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Baki, Y. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer aktarımı açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 109-146.
- Balcı, A., & Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 195-213.
- Baş, B. (2003). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında metin türleri üzerine bir inceleme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 257.
- Başaranol, V. (2017). *Ortaöğretim İngilizce ders kitaplarının temel değerler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Bayırlı, H., Doruk, O., & Tüfekci, A. (2020). Öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri: Afyonkarahisar örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 865-894.
- Baysal, N. & Saman, O. (2010). İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri ile değerler üzerine bir çalışma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(3), 57-69. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6148/82547>
- Benzer, A. (2013). Kelime dağarcığını geliştirmede 6. sınıf Türkçe ders kitabının etkisi. *İlköğretim Online*, 12(2), 425-435.
- Bilsky, W. and Schwartz, S. H. (1994). Values and personality. *European Journal of Personality*, 8(1), 163-181.

- Bolat, Y. (2016). Sosyal değerleri ve değerler eğitimini anlamak. *Akademik sosyal araştırmalar dergisi*, 4(29), 322-348.
- Bolay, S.H. (2007). Aşkın değerler buhranı, değerler ve eğitimi. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, ř.Aslan & M. Zengin (Ed.). *Değerler ve Eğitimi* içinde (130-170). Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Carbone, J. & Peter, F. (1991). Perspectives on values education, *Clearing House*, 64-5.
- Ceyhan, E. & Yiğit, B. (2005). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Anı Yayıncılık.
- Cockerill, A. (2011). Values education in the Soviet State: The lasting contribution of VA Sukhomlinsky. *International Journal of Educational Research*, 50(3), 198-204.
- Coombs-Richardson, R. & Toison H. (2005). “A comparison of values rankings for selected american and australian teachers.” *Journal of Research in International Education*, 4, 263-277.
- Cooper, M. vd. (2005). “*Practical strategies in values education*” values in education edit Joan Stepenson vd. Roulledge: Londra.
- Coşkun, H., & Derse, G. E. (2021). Türkçe ders kitabındaki metinlerin değerler eğitimi aısından incelenmesi ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19(41), 9-35.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). SAGE Publications.
- Cüceloğlu, D. (2010). Değerler, yaşam ve eğitim üstüne birkaç gözlem ve öneri. *Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı*, 28-29 Mayıs 2010, Damla Yayınevi. 341-346.
- Çakıroğlu, A., E. (2013). *Değerler eğitiminde korku kültürünün etkisi*. Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Çankırılı, A. (2015). *Ailede ve okulda değerler eğitimi*. Zafer Yayınları.
- Çeçen M. A. & Çiftçi Ö. (2007). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema aısından incelenmesi’, *Milli Eğitim*, 173, 39-49.
- Çengel, Y. (2011). “Özlü sözlerle güvenli bir gelecek için insani değerler”. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 19, 13-19.

- Çengelci, T., Hancı, B. & Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Çetin, S., & Çakır, M. (2013). 2007 Biyoloji öğretim programındaki ölçme ve değerlendirme anlayışının ortaöğretim ders kitaplarına yansımalarının değerlendirilmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2).
- Delice, A., Aydın, E. & Kardeş, D. (2009). Öğretmen adayı gözüyle matematik ders kitaplarında görsel öğelerin kullanımı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 8(16), 75-92.
- Demir, M. (2012). Kimin değerlerinin eğitimini tartışıyoruz? *Değerler Eğitimi Konferans Bidirileri içinde*. s. 332-340. İstanbul
- Demirbaş, M. (2008). İlköğretim 6. sınıf fen ve teknoloji ders kitaplarının belirli değişkenler bakımından incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 53-68.
- Demircioğlu İ, & Tokdemir M. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, (6), 69-88
- Demirel, Ö. (1999). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. PegemA Yay.
- Demirutku, K. (2017). *Değerlerin edinilmesinde ailenin rolü*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Deniz, K. & Karagöl, E. (2018). Değerler eğitimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, *Karaelmas Journal of Educational Sciences* 1, 244-255.
- Derse, G. (2019). *6. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi ve öğretmen görüşleri bağlamında değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Deveci, H. & Selanik Ay, T. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Journal of International Social Research*, 1(6).
- Dilmaç, B. & Ekşi, H. (2007). “Değerler eğitiminde temel tartışmalar ve temel yaklaşımlar”. *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, 14, 21-29.

- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*. Selçuk Üniversitesi: Yayınlanmamış doktora tezi
- Direkci, B., Akbulut, S. & Şimşek, B. (2020). Türkçe eğitimi alanında yapılan değerler eğitimi tezlerinin incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 12(2), 117-140.
- Doğan, B. ve Gülüşen, A. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki (6-8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 75-99.
- Doğan, H. (1997). *Eğitimde program ve öğretim tasarımı*. Önder Matbaacılık
- Ekşi, H. & Katılmış, A. (2016). *Uygulama örnekleriyle değerler eğitimi*. Nobel Akademik.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Ekşi, H. & Katılmış, A. (2020). Kavramsal çerçeve: temel kavramlar. Ekşi, H., Katılmış, A. (Ed.). *Karakter ve Değerler Eğitimi*. s.1-21. Nobel
- Elias, M. J., Parker, S. J., Kash, V. M., Weissberg, R. P., & O'Brien, M. U. (2008). Social and emotional learning, moral education, and character education. A comparative analysis and a view toward convergence. L. Nucci & D. Narvaez (Eds.),
- Elkatmış, M. (2009). *Hayat bilgisi öğretimi*. B. Tay (Editör). Hayat bilgisi öğretiminde değer eğitimi. Maya Akademi, ss. 335-365.
- Erdem, A.R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4).
- Erkuş, B. (2019). *İlkokulda karakter eğitimine ilişkin sınıf öğretmenleri ve veli görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Atatürk üniversitesi Eğitim bilimleri enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum.
- Eroğul, N. (2012). "Değerler eğitiminde aile ve okul etkileşiminin önemi". *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim MEB*, 150-151, 19-25.

- Ersoy, F. & Şahin, T. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1535-1558.
- Fidan, N. (2009). *Okulda öğrenme ve öğretme* (3. Baskı). Pegem.
- Genç, S. Z. (2019). “Değerler: Temel kavramlar”. S. Z. Genç ve A. Beldağ (eds.). içinde *Karakter ve Değer Eğitimi: Farklı Bakışlar - Örnek Etkinlikler*. (s.3-15). Pegem Akademi.
- Gerekten, H. (2008). *5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki atasözlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Gömleksiz, M. N. & Kılınç, H. H. (2015). Ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri, beklentileri ve önerileri. *Researcher*, 3(2), 35-45.
- Gül, M. (2017). Türkçe ders kitabındaki metinlerin (5. sınıf) değerler eğitimi yaklaşımıyla incelenmesi. *Erciyes Journal of Education*, 1(1), 59-78.
- Güneş, F. (2015). Değerler eğitiminde yaklaşım ve modeller. Eğitimde gelecek arayışları: dünden bugüne *Türkiye’de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. Bartın: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. (3. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Güzel, H., & Adibelli, S. (2011). 9. sınıf fizik ders kitabının eğitsel, görsel, dil ve anlatım yönünden incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 201-216.
- Halstead, J. M., & Taylor, J. M. (2000). Learning and teaching about values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2): 169-202.
- Halstead, J.M. (2015). Değerlerin gizli müfredat aracılığıyla öğrenilmesi. Kaymakcan, R., Tınaz, N., Altın, Ş. Z., Zengin, M., Okudan, Y. A., Yiğit, H. (Ed.), *Değerler ve Eğitimi II (İstanbul 2012) Sempozyum Bildirileri kitabı içinde*. (s.38- 56). Değerler Eğitimi Merkezi

- Hatay Uçar, F. & Çetinkaya, S. (2021). İlkokul hayat bilgisi ders kitaplarında değerler eğitimi. *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 275-291.
- Hesapçıoğlu, M. (1994). *Öğretim ilke ve yöntemleri eğitim programları ve öğretim*, Beta Basım Yayım.
- Hökelekli, H. (2011). *Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi*, Timaş Yayınları.
- Kale, N. (2004). Nasıl bir değerler eğitimi? (Ed. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Ş. Arslan, & M. Zengin), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* içinde (s. 314-322). dem.
- Kaliyeva, A. (2015). *Türkçe ve İngilizce ders kitaplarında değerler eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145.
- Karaca, K. (2015). *Değerler eğitimi nedir? Nasıl olmalıdır?* Eğitim Sen.
- Karagöz B. (2009). *Yapılandırmacı yaklaşıma göre ilköğretim 6 ve 7.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi (Muğla ili örneği)* Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Karakaya, T. (2004). Küreselleşme ve Avrupa Birliği sürecinde etik değerlere kritik bir yaklaşım sorunlar ve çözümler-. (Ed. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Ş. Arslan, & M. Zengin), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* içinde (s. 203-214). dem.
- Karatay H. (2011). Transfer of values in the Turkish and western children's literary works: character education in Turkey', *Educational Research and Reviews*. 6 (6), 472-480.
- Karatekin, K., Gençtürk, E. & Kılıçoğlu, G. (2013). Öğrenci, sosyal bilgiler öğretmen adayı ve öğretmenlerin değer hiyerarşisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 411-459.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Milli Eğitim Dergisi*, 43(198), 97-109.
- Kaya, M., & Taşkın, O. (2016). Okulda değerler eğitimi. (Ed. M. Köylü) içinde, *Teoriden pratiğe değerler eğitimi* (s. 131-157). Nobel akademik.

- Kaygana, M., Yapıcı, Ş., & Aytan, T. (2013). Türkçe ders kitaplarında değer eğitimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(7), 657-669.
- Kaymakcan, R. & Meydan, H. (2016). *Ahlak değerler ve değerler eğitimi*. (2. Basım). Dem.
- Kete, R., & Acar, N. (2007). Lise 2 biyoloji ders kitapları üzerine öğrenci tutumlarının analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 221-230.
- Kılıç, A. & Seven, S. (2007). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Pegem A Yayınları.
- Kirschenbaum, H. (1995). *100 Ways to enhance values and morality in schools and youth settings*. Massachusetts: Allyn ve Bacon Company.
- Kolaç, E. & Karadağ, R. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının ‘değer’ kavramına yükledikleri anlamlar ve değer sıralamaları. *Elementary Education Online*, 11(3), 762-777.
- Kolaç, E. (2003). İlköğretim dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 105-137.
- Köksal Süleymanoğlu, S. (2021). *Değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi* (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır).
- Kuçuradi, İ. (1985). *Felsefî açıdan eğitim ve Türkiye’de eğitim*. İstanbul.
- Kurudayıoğlu, M., Karadağ, Ö. (2006). Ortak kelime hazinesi kazandırmada ilköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarının durumu. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 335-343.
- Kuşdil, M. E. & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Küken, G. (1996). *Felsefe açısından eğitim*, Alfa Yayınları.
- Lavoie, Richard M. A. (2006). “Mastering the hidden curriculum of school”, *It’s so much work to be your friend*, <http://www.schwablearning.org/articles.asp?r=996>
- Lickona, T. (1991), *Education for character: How school teach respect and responsibility*, Newyork: Bantam Books.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (6, 7 ve 8. Sınıflar)*. MEB Yayınları.

- MEB. (2009). *Sosyal bilgiler dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. T.T.K.B.
- MEB. (2010). İlk Ders Genelgesi. Erişim: <http://www.egitimmezuat.com/index.php/201009091422/2010/lk-ders-201053-genelge.html> 09.08.2019 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2019). *Türkçe Öğretim Programı*.
- Meydan, H. (2014). “Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme”. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93- 108.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mutlu, H. H. & Dinç, S. (2019). 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan temalardaki metinlerin kök değerlerle ilişkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 1048-1062.
- Narvaez, D. (2015). *Bilimi ahlaki pratiğe entegre etmek*. Kaymakcan, R., Tınaz, N., Altın, Ş. Z., Zengin, M., Okudan, Y. A., Yiğit, H. (Ed.), *Değerler ve Eğitimi II (İstanbul 2012) Sempozyum Bildirileri kitabı içinde* .(s. 149-160). Değerler Eğitimi Merkezi
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimi ilişkisi görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1-18. doi:10.37669/milliegitim.705356
- Okumuş, E. (2010). Toplum ve ahlak eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 28-32.
- Özatalay, H. (2007). *İlköğretim 1. kademe Türkçe öğretim programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel becerilerin ders kitaplarında kullanılmasına ilişkin durum çalışması*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Özbay, M. & Melanlıoğlu, D. (2009). Türkçe eğitiminde deyimlerin öğretme öğrenme süreci bakımından değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 181, 8-19.
- Özbay, M. & Tayşi E. (2011). Dede Korkut hikâyelerinin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(1).
- Özbay, M. (2003). *Öğretmen görüşlerine göre ilköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. Gölge Ofset Matbaacılık.

- Özdaş, F. (2013). *Ortaokullarda değerler eğitimi ve istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Özdemir, S. (2019). *Kuramdan uygulamaya Türkçe ders kitabı incelemeleri*. Anı Yayınları.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-240.
- Özkaya, F., & Duru, A. (2020). Ortaokul matematik ders kitaplarında değerler eğitimi kapsamındaki değerlerin yer alma durumlarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 43-67.
- Öztürk, A. D. (2021). *Ortaöğretim görsel sanatlar dersinde değerler eğitimine ilişkin öğretmen tutumları: bir karma yöntem araştırması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Pilav, S. & Erdoğan, Ş. (2016). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerin değer iletimi açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(210), 351-371.
- Power, F. C. (2002) Lawrence Kohlberg, *Encyclopedia of education* içinde, Edit: James W. Guthrie, Second Edition, 4, New York: Macmillan Press
- Rokeach, M. (1968). A theory of organization and change within value attitude system. *Journal of Social Issues*, 13-22.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free Press.
- Ryan, K. (1993). Mining the values in the curriculum. *Educational Leadership*, 51(3), 16-18.
- Ryan, K. A. & Bohlin, K. E. (1999). *Building character in schools: Practical ways to bring moral instruction to life*. Jossey-Bass, San Francisco.
- Sapsağlam, Ö. (2015). *Anasınıfına devam eden çocuklara uygulanan sosyal değerler eğitimi programının sosyal beceri kazanımına etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Schlapp, M., Glissov, U., Johnstone, P., Munn, P., & Powney, J. (2004). *understanding values education in the primary school*.
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and content of human values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19-45.

- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Kök Yayıncılık.
- Singh, A. (2011). Evaluating the impacts of value education: some case studies. *international Journal of Educational Planning & Administration*. (1), 1-8.
- Softaoğlu, M. (2023). *Swot analizine göre değerler eğitiminde sınıf öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri* (Master's thesis, Ankara Üniversitesi (Turkey)).
- Susar Kırmızı, F. (2014). 4. sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinde yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 217-259.
- Şahin, T. (2013). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz-yeterliliklerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şakiroğlu, Y. (2020). 6. sınıf Türkçe ders kitabının değer aktarımı bağlamında incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5(1), 145-161.
- Şara, P., Keyvanoğlu, A. A. & Tuna, M. (2017). 2009 ve 2015 yıllarında yayımlanan hayat bilgisi programındaki ortak değerlerin 1. sınıf ders kitaplarına yansması. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(10), 126-143.,
- Şen, Ü. (2007). *Milli Eğitim bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Taymur, Z.A. (2015). *İlköğretim öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik görüşleri üzerine bir nitel araştırma Batman il örneği*. Yüksek Lisans Tezi.
- TDK. (2017). *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.591fec00420263.57014039 adresinden 20 Mayıs 2017 tarihinde alınmıştır.
- Teddlie, C. & Yu, F. (2007). Mixed methods sampling: A typology with examples. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1), 77-100.
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim Sosyolojisi*. Bilim Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2011). *Sosyolojiye Giriş*. Anı Yayınları.
- Thornberg, R. & Oğuz, E. (2013). Teachers' views on values education: a qualitative study in Sweden and Turkey. *International Journal of Educational Research*, 59(1), 49-56.

- Tokdemir, M. A. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değer eğitimi hakkındaki görüşleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.*
- Topal, Y. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer. *Mavi Atlas*, 7(1), 245-254.
- Tural, S. (1992). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Ecdâd Yayınları.
- Tyree, C. & Vence, M. (1997). Teaching values to promote a more caring world. *Journal for a Just and Caring Education*.
- Ulusoy, K. (2007). *Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Ulusoy, K. (2017). *Hayat bilgisi dersinde değerler ve değerler eğitimi. B. Tay, Etkinlik Örnekleriyle Hayat Bilgisi Öğretimi (1.Baskı b., s. 336). Pegem.*
- Ulusoy, K. & Dilmaç, B. (2015). *Değerler eğitimi. (Üçüncü baskı). Pegem Akademi.*
- Ulusoy, K. & Arslan, A. (2019). *Değerli bir kavram olarak " değer ve değerler eğitimi ". R. Turan, & K. Ulusoy, Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi (3. Baskı b.).*
- Uzun, M. & Köse, A. (2017). Okul öncesi eğitimde değerler eğitiminin uygulanmasına yönelik öğretmen görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 305-338.
- Ünsal, Y. & Güneş, B. (2004). Bir kitap inceleme çalışması örneği olarak MEB lise 1. sınıf fizik ders kitabının eleştirel olarak incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 305-321.
- Veugelers, W. (2000). Different ways of teaching values. *Educational Review*, 52(1), 37-46.
- Weber, R. P. (1989). *Basic content analysis*, Sage, London.
- Yalar, T. & Yanpar Yelken, T. (2011). Değerler eğitiminin geliştirilmesi ile ilgili öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve bir program modülü örneğinin geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(38), 79-98.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi: eğitimde yeni ufuklar (göz.gez.bs.). Akçağ Yayınları.*
- Yaman, H. Taflan, S. & Çolak, S. (2009). “İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 107- 120.

- Yarar Kaptan, S. (2019). *Karakter ve değer eğitiminde yaklaşımlar, yöntemler ve teknikler*. S. Z. Genç ve A. Beldağ (Ed.). *Karakter ve Değer Eğitimi Farklı Bakışlar Örnek Etkinlikler içinde (145-168)*. Pegem Akademi Yayınları.
- Yarar Kaptan, S. (2020). Karakter gelişimi ve eğitiminde okul ve çevrenin rolü. Ekşi, H., Katılmış, A. (Ed.). *Karakter ve Değerler Eğitimi*. s.199-213. Nobel
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk Psikolojisi*. Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2011). *Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük bilimi araştırmaları*, (19), 499-522.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24(1), 209-223.
- Yediyıldız, M. Y., & Beldağ, A. (2020). Eğitim yöneticilerinin değer eğitimi ve uygulamalarına ilişkin görüşleri: Nitel bir çalışma. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(32), 375-394. DOI: 10.35675/befdergi.771716
- Yeşil, R. & Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11(2), 65-84.
- Yılar, R. (2016). İlettiği değerler açısından ilköğretim Türkçe ders kitaplarındaki metinler üzerinde incelemeler. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 490-506.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. baskı). Seçkin yayıncılık.
- Yıldırım, A. (2007). *Seçilen bir ders kitabı değerlendirme ölçeğinin lise II fizik ders kitabına uygulanması* (Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Yılmaz, E. & Kıran, D. (2023). Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının değerler eğitimi bakımından incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 12(1), 29-45.
- Yörükoğlu, A. (2003). *Çocuk ruh sağlığı*. Özgür Yayınları.
- Yüksel, S. (2005). Kohlberg ve ahlak eğitiminde örtük program: yeni ilköğretim programlarında yer alan ahlaki değerleri kazandırma için bir açılım, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 5(2), 307-338.

Zorlu, Ö. K. (2021). Metinlerin temalara uygunluğu bakımından Türkçe ders kitapları üzerine bir inceleme. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 7(1), 1-11.

EKLER

7.1. Ek 1: Öğretmen Görüşme Formu

6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ERDEMLER TEMASINDA YER ALAN METİNLER KAPSAMINDA ÖĞRENCİLERİN DEĞER FARKINDALIKLARI VE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Sayın Öğretmenim,

Aşağıda sizlere 6. sınıf Türkçe ders kitabı erdemler temasında yer alan metinlerdeki değerlere ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri ile ilgili çeşitli sorular yöneltilmiştir. Sizden istenilen sorulara içtenlikle cevap vermenizdir. Araştırmada kişisel bilgilerinize yer verilmeyecek, sorulara vermiş olduğunuz cevaplar akademik bir çalışmada kullanılacaktır.

Melike AYAN ERKUŞ
Akdeniz Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

GENEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz

Kadın () Erkek ()

2. Öğrenim Durumunuz

Lisans () Yüksek Lisans () Doktora ()

3. Hizmet Yılıınız

..... yıl

4. Mezuniyet alanı

Türkçe Eğitimi/Öğretmenliği () Diğer (Belirtiniz):

5. Görev yeriniz

Köy/Mahalle () İlçe merkezi () İl merkezi ()

5. Altıncı sınıfta dersine girdiğiniz sınıftaki ortalama öğrenci sayısı

SORULAR

1- Okullarda öğrencilere kazandırılması beklenen kök değerlere (Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) ilişkin öğrenci farkındalıkları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

2- A. Öğrencilerin farkındalıklarının en çok olduğu 3 kök değer nedir?

B. Sizce öğrencilerin bu değerlere ilişkin farkındalıklarının yüksek olmasının nedeni nedir?

C. Bu durumla ilgili örnek veriniz.

3- A. Öğrencilerin farkındalıklarının en az olduğu 3 kök değer nedir?

B. Sizce öğrencilerin bu değerlere ilişkin farkındalıklarının düşük olmasının nedeni nedir?

C. Bu durumla ilgili örnek veriniz.

D. Sizce ders kitaplarında hangi değerler daha fazla yer almalıdır? Nedenini açıklayınız.

4- A. Öğrencilere ders kitabında yer alan değerlerin aktarılmasında kullandığınız etkili olduğunu düşündüğünüz yöntem ve teknikler nelerdir?

B. Kullandığınız bu yöntemlerini seçme sebebiniz nedir?

5- Sizce değerlere ilişkin öğrenci farkındalıklarını sağlamak için neler yapılmalıdır?

6- Sizce değerlere ilişkin öğrenci farkındalıklarını sağlamak için öğretmene, okul idaresine ve aileye düşen görevler nelerdir?

A. Aileye düşen görevler:

B. Öğretmene düşen görevler:

C. Okul idaresine düşen görevler:

7. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında “Erdemler” temasında işlenen konularda ve yapılan etkinliklerde yer alan değerlerin öğrenci davranışına ve değer farkındalıklarına etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?

8. Öğrencilere değerleri öğretmeye yönelik belirtmek istediğiniz görüşleriniz varsa belirtiniz.

7.2. Ek 2: Öğrenci Görüşme Formu

6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ERDEMLER TEMASINDA YER ALAN METİNLER KAPSAMINDA ÖĞRENCİLERİN DEĞER FARKINDALIKLARI VE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Değerli Katılımcı,

Aşağıda sizlere 6. sınıf Türkçe ders kitabı erdemler temasında yer alan metinlerdeki değerlere ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Araştırmada kişisel bilgilerinize yer verilmeyecek, sorulara vermiş olduğunuz cevaplar akademik bir çalışmada kullanılacaktır. Cevaplarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Melike AYAN ERKUŞ
Akdeniz Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

GENEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz

Kız () Erkek ()

2. Kardeş Sayısı

1 () 2 () 3 () 4 () 5 ve daha fazla ()

3. Yaşadığınız yer

Köy/Mahalle () İlçe merkezi () İl merkezi ()

SORULAR

1- Türkçe Ders Kitabı Erdemler Temasında yer alan değerler hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

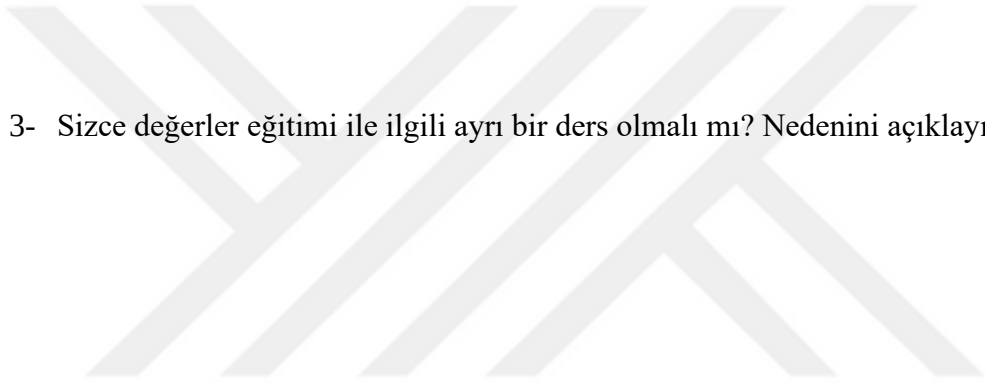
2-

a. Okulda değerler eğitiminin nasıl verilmesini isterdiniz?

b. Ders kitaplarında değerler eğitiminin nasıl verilmesini isterdiniz?

c. Değerler eğitiminde hangi materyallerin kullanılmasını isterdiniz?

d. Değerler eğitimiyle ilgili nasıl etkinliklerin yapılmasını isterdiniz?

3- Sizce değerler eğitimi ile ilgili ayrı bir ders olmalı mı? Nedenini açıklayınız?

4- Türkçe Ders Kitabı Erdemler Temasında en çok karşılaştığınız değerler nelerdir

5- Bunların dışında belirtmek istediğiniz görüşleriniz varsa belirtiniz.

7.3. EK 3: Araştırma izni

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-98057890-20-102733269
Konu : Araştırma Uygulama İzni
Melike AYAN ERKUŞ

21.05.2024

İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 21/01/2020 tarih ve 1563890 sayılı Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi.

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Melike AYAN ERKUŞ'un "6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Erdemler Temasında Yer Alan Metinler Kapsamında Öğrencilerin Değer Farkındalıkları ve Öğretmen Görüşleri" isimli araştırmasını İlimiz Kepez ilçesinde bulunan ortaokullarda görev yapan öğretmen ve öğrencilerine yönelik uygulama isteği ile ilgili Akdeniz Üniversitesinin 14/05/2024 tarih ve 915152 sayılı yazısı Müdürlüğümüz Ar-Ge Birimi Değerlendirme ve İnceleme Komisyonunca incelenmiş olup;

Adı geçenin ilgi Genelge kapsamında 2023-2024 Eğitim Öğretim Yılı içerisinde olmak üzere, İlimiz Kepez ilçesinde bulunan ortaokullarda görev yapan öğretmen ve öğrencilerine yönelik araştırmasını, Okul Müdürlüğünün sorumluluğunda Eğitim Öğretim faaliyetlerini aksatmaksızın yapması,

Söz konusu araştırmanın bitimine müteakip; sonuç raporunun bir örneğinin CD ortamında Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosuna gönderilmesi kaydıyla uygulanması, Komisyonca uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, Valilik Makamının 25/08/2020 tarih ve 24911 sayılı yetki devrine göre olurlarınıza arz ederim.

Fatma Zeynep ŞERAN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
Mukaddes BİRŞEN
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdür V.

7.4. Ek 4: Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 29.04.2024-904107

T.C
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ : 26.04.2024
TOPLANTI SAYISI : 08
KARAR SAYISI : 185

Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü **Dr. Öğr. Üyesi Emel NALÇACIGİL ÇOPUR**'un danışmanlığını, **Melike AYAN ERKUŞ**'un araştırmacılığını üstlendiği, "*6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Erdemler Temasında Yer Alan Metinler Kapsamında Öğrencilerin Değer Farkındalıkları ve Öğretmen Görüşleri*" konulu çalışmanın, fikri hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğun başvurucaya ait olmak üzere, proje süresince uygulanmasının etik olarak **uygun olduğuna** oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA
Kurul Başkanı

Başkan
Prof. Dr.
Hilmi DEMİRKAYA

Başkan Yrd.
Prof. Dr.
Sibel PAŞAOĞLU YÖNDEM

Üye
Prof. Dr.
Ebru İÇİGEN

Üye
Prof. Dr.
Nurşen ADAK

Üye
Prof. Dr.
Taner KORKUT

Üye
Prof. Dr.
Gökhan AKYÜZ

Üye
Prof.
Ceren HEPYÜCEL

7.5. Ek 5: Veli Onay Mektubu

Veli Onay Mektubu

Sayın Veliler, Sevgili Anne-Babalar,

“6. sınıf Türkçe ders kitabı erdemler temasında yer alan metinlerdeki değerlere ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri” başlıklı bir araştırma yapmaktayım. Araştırmamın amacı 6. sınıf Türkçe ders kitabı erdemler temasında yer alan metinlerdeki değerlere ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşlerini incelemektir. Bu amaçla çocuklarınızın bazı anketleri/görüşme formlarını doldurmalarına ihtiyaç duymaktayız.

Katılmasına izin verdiğiniz takdirde çocuğunuz anketleri/görüşme formlarını okulda ders saatinde dolduracaktır. Çocuğunuzun cevaplayacağı soruların onun psikolojik gelişimine olumsuz etkisi olmayacağından emin olabilirsiniz. Çocuğunuzun dolduracağı anketlerde cevaplarınız kesinlikle gizli tutulacak ve bu cevaplar sadece bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Bu formu imzaladıktan sonra çocuğunuz katılımcılıktan ayrılma hakkına sahiptir. Araştırma sonuçlarının özeti tarafımızdan okula ulaştırılacaktır.

Anketleri doldurarak bize sağlayacağınız bilgiler çocukların 6. sınıf Türkçe ders kitabı erdemler temasında yer alan metinlerdeki değerlere ilişkin öğrencilerin görüşlerinin saptanmasına önemli bir katkıda bulunacaktır. Araştırmayla ilgili sorularınızı aşağıdaki e-posta adresini kullanarak bize yöneltebilirsiniz.

Saygılarımla,

Melike AYAN ERKUŞ

Lütfen bu araştırmaya katılmak konusundaki tercihinizi aşağıdaki seçeneklerden size en uygun gelenin altına imzanızı atarak belirtiniz ve bu formu çocuğunuzla okula geri gönderiniz.

- A) Bu araştırmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve çocuğum’nın da katılımcı olmasına izin veriyorum . ☐ izin vermiyorum ☐
- B) Çalışmayı istediğim zaman yarıda kesip bırakabileceğimi biliyorum ve verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı olarak kullanılmasını kabul ediyorum. ☐ Kabul etmiyorum ☐

Baba Adı-Soyadı.....

Anne Adı-Soyadı.....

İmza

İmza

7.6. EK 6: Katılımcı Onay Formu

KATILIMCI ONAY FORMU

Bu araştırma, Dr. Öğr. Üyesi Emel NALÇACIGİL danışmanlığında yüksek lisans öğrencisi Melike AYAN ERKUŞ tarafından yürütülen bir çalışmadır. Bu form size araştırma koşulları hakkında bilgilendirmek için hazırlanmıştır.

Çalışmanın Amacı Nedir? Çalışmanın amacı 6. sınıf Türkçe ders kitabı erdemler temasında yer alan metinlerdeki değerlere ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşlerini incelemektir. Çalışmaya katılım ortalama 15-20 dk sürecektir.

Bize Nasıl Yardımcı Olmanızı İsteyeceğiz? Bu çalışmada sizden araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formunda yer alan sorulara cevap vermenizdir.

Sizden Topladığımız Bilgileri Nasıl Kullanacağız? Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük temelinde olmalıdır. Görüşme formunda, sizden kimlik veya kurum belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplarınız tamamıyla gizli tutulacak, sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Katılımcılardan elde edilecek bilgiler toplu halde değerlendirilecek ve bilimsel yayımlarda kullanılacaktır. Sağladığınız veriler gönüllü katılım formlarında toplanan kimlik bilgileri ile eşleştirilmeyecektir.

Katılımınızla ilgili bilmeniz gerekenler: Katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta serbestsiniz. Böyle bir durumda çalışmayı uygulayan kişiye, çalışmadan çıkmak istediğinizi söylemek yeterli olacaktır. Çalışma sonunda, bu araştırma ile ilgili sorularınız cevaplanacaktır. Çalışmaya katılmanız sizin için bir risk teşkil etmemektedir.

Araştırmayla ilgili daha fazla bilgi almak isterseniz: Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz. Araştırma hakkında daha fazla bilgi almak için yüksek lisans öğrencisi Melike AYAN ERKUŞ ile iletişime geçebilirsiniz.

Araştırmacının adı soyadı: Melike AYAN ERKUŞ

Yukarıdaki bilgileri okudum ve bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum.

(Formu doldurup imzaladıktan sonra uygulayıcıya geri veriniz).

Ad Soyad

Tarih

İmza

----/----/----

7.7. EK 7: Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler İle İlgili Metinler

ANNE

Bakışın güneş gibi ısıtır içimizi,
Gülüşün aydınlatır üzgün kalpleri anne!
Elimizden şefkatle tutarsın her an bizi,
Dünyaya geldiğimiz günlerden beri, anne!

En tatlı hatırası en sevimli çağımın,
Yüzünde gölgesi var gül yüzlü bayrağımın,
Ana vatan diyorlar adına toprağımın,
Sen vatanlaştırırsın bastığın yeri anne!

Gözlerinde taptaze bir bahardır dört mevsim,
Sevgi enginliğinde kim sana eş olur kim?
Ayağının altına sermiş cenneti Rabbim,
Anne... Büyük Allah'ın büyük eseri anne!

Halide Nusret ZORLUTUNA

KOCA YUSUF VE KURTDERELİ

...

Türk yağlı güreşinin ata sporu olması, Türk ezelden beri güreştiği için değil, Türk'ün karakterini en güzel bir şekilde tebarüz ettirdiği içindir. Türk cenk meydanında aman dileyen hasmına bile nasıl merhamet ediyorsa pehlivan da kendisine pes eden rakibinin sırtını yere vurmaz. Hatta bazı güreşlerde rakibi yenecek pozisyonu yakalamışken birkaç saniye rakibine pes etmesi için zaman tanır. Pehlivanlar güreşten evvel helalleşirler, birbirlerinin paça bağlarını kontrol ederler bir eksiklik varsa pehlivan rakiplerini ikaz ederler. Böylelikle haksız bir avantajı istemediklerini de beyan ederler. Çünkü pehlivanlık peygamber sporudur da aynı zamanda. Peygamber efendimiz güreş yoluyla Rükane'ye tebliğde bulunmuş Beyhaki'nin naklettiğine göre Rükane "Kendisiyle güreş tuttuğumuz gün, kendi kuvvetiyle değil, kendisine verilen mucizevî bir kuvvetle güreştiğini anlamıştım... Allah'ın bana hidayet vermesine bunun sebep olduğu kanaatini taşıyorum" diyerek hak dinine intisap etmiştir.

...

"Hey! Hoy!" diye naralarla el enselerden sonra Kurtdereli, punduna getirip o önüne geçilmez çaprazını vurur. Nafile. Yusuf'un bir silkinmesiyle, çapraz çözüldü. Karşısındakinin ne hesaba sığmaz kuvvette olduğunu anlayan Kurtdereli, bir kalça dalışı yapayım der. Bu seferki hamlesi yalnız boşa çıkmakla kalmaz, alta düşerek paçasını kaptırır; paçayı kurtarmazsa, künde alınamaz. Kurtdereli'nin bacak kuvveti görülmemiş bir şeydi, şiddetli bir ayak silkmesiyle fırlayıp çıktı. Altından rakibini kaçırarak Koca Yusuf, o sıçrayışla epeyce açılmış olan Kurtdereli'ye bağırır: "Aferin be Mehmet. İlk defa elime göre bir paça buldum." Kurtdereli ve bütün seyirciler hayretle görürler ki Yusuf'un elinde kocaman bir kispet parçası sallanıp duruyor.

Kispet ki manda derisinden yapılma, çok sağlam; yırtılmak değil, öyle kolay kolay yıpranmak bilmez bir şeydir; siz Yusuf'taki pençeye bakınız. Kurtdereli gibi bir pehlivanın giydiği birinci sınıf bir kispetin parçasını, ramazan pidesi ayırır gibi koparıvermiş. Kurtdereli'deki ayağa da bakınız: Yusuf'un bırakmadığı paçayı, bir silkinişle onun elinde bırakıyor.

Kudretli'nin paçası kuvvetli sicimlerle iyice bağlanıp sağlamlaştırıldıktan sonra güreşe tekrar başladı. Kurtdereli, Koca Yusuf'a ayakta bir şey yapılamayacağını anlayınca, daha genç ve çevik oluşundan faydalanarak rakibini bir alt oyunuyla yenmek için tekrar dalmış ve Koca Yusuf'a tehlikeli anlar geçirtmişti; fakat Kurtdereli'yi gene altına alan Koca Yusuf, alttakinin oyununa gelmeyeyim diye işi kuvvetle bitirmeyi uygun görerek gene paçayı ele geçirmek istiyor.

Kurtdereli, birinci tecrübeden sonra, paçalarını sımsıkı bağlatmıştı... Fakat Yusuf'un parmakları, demir çubuklar gibi, oya oya gene paçaya girince, Kurtdereli tekrar ve evvelkinden daha şiddetli bir hamleyle bacağını silkere fırlar; Yusuf da evvelkinden daha şiddetli tutmuş olacak ki, kispet, bu defa kalçaya kadar, "şak" diye iki parça oluyor.

Etraftan: "Bir kispet bulalım!" diye konuşanlara Kurtdereli: "Demirden kispet getirseniz, bu izbandut gene yırtar" diye bağırır. Koca Yusuf, düğünü ve güreşi tertip edenlere haykırmaktadır: "Bırakın bu delikanlıyı, bana ezdirmeyin; o çok büyük bir pehlivan olacak!"

İleri gelenler, güreşin berabere bittiğini ilân için ikisini kucaklaştırmak isterken, körpe Kurtdereli, Yusuf'un elini, Yusuf da onun alnını öptü.

İsmail Habib SEVÜK

KİLİM

Sevdiğine sözü olan bir kilim dokur.
Kilimin dilinden ancak anlayan okur.
Sırlarımı verdim sana, sevgimi verdim.
Şu gönlümü kilim yaptım, yoluna serdim.

Ayıptır, gûnahtır diye kilit vurdular dilime.
Aşkı dokudum kilime anlıyor musun?
Yetinmedim türkü yaktım gayrı bu canımdan bıktım.
Hani senin olacaktım dinliyor musun?

Kilim kalbin aynasıdır gönül sesidir.
Her nakışı bir duygunun ifadesidir.
Kilim sevgiliye çağrı aşka davettir.
Kimi renkler şikayettir kimi hasrettir.
Ayıptır, gûnahtır diye kilit vurdular dilime.
Aşkı dokudum kilime anlıyor musun?
Yetinmedim türkü yaktım gayrı bu canımdan bıktım.
Hani senin olacaktım dinliyor musun?

Ben şu gönül tezgâhında kilim dokudum.
Erenlerin dergâhında aşkı okudum.
Töremizde kilim demek ilim demektir.
Kilim sevdadır özlemdir derttir istektir

Ayıptır, gûnahtır diye kilit vurdular dilime.
Aşkı dokudum kilime anlıyor musun?
Yetinmedim türkü yaktım gayrı bu canımdan bıktım.
Hani senin olacaktım dinliyor musun?

Fatih KISAPARMAK

OYALAR

Geleneksel Türk el sanatlarının renkli ve zengin örneklerinin belki en küçük, ama en anlamlısının "oya" olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Anadolu kadınının ve genç kızının duygu, düşünce ve hayal dünyasının bütün kıvrımlarını, yaratıcılığını, zekâsını, el ve göz zevkinin yüce noktalara ulaşmasını sadece oyalarda bulmaktayız. Yüzlerce yıllık bir geleneği ısrarla, inatla günümüzde de sürdüren genç kızlarımızın el emeği-göz nuru dökerek ortaya çıkardığı oyalar, estetik bir yaratma sonunda oluşturulan birer sanat eseri olduğu kadar, aynı zamanda, yapıldıkları yörenin doğasını, iklimini, ürünlerini, bitkilerinin özelliklerini, o yörede kullanılan araç gereci ve hatta aile içinde veya dışındaki sosyal hayatı kanıtlayan eserlerdir.

Aynı motifin farklı bölgelerde değişik adlarla tanınması, yöredeki egemen duyguyu, inancı ve düşünceyi de ortaya koyması bakımından ilginçtir. Söz gelimi, Artvin'de "subay

sırması" adı verilen oyanın Konya'daki adı "yılan kemiği", Balıkesir'deki adı ise "tren yolu"dur.

Daha çok işleme tekniği, kullanılan araç-gereç ve malzemeler oya türlerinin belirlenmesinde ayrımcı bir rol oynarlar. Bunlar; iğne, tığ, firkete, mekik, boncuk oyaları ile yün, koza, mum ve dokuma oyalarıyla birlikte dikişli, kumaş ve iplik artığı oyalar biçiminde ana gruplar içinde toplanırlar.

Gelinlik çağına girmeden her genç kızın küçük yaşlardan başlayarak oyalı tülbentler örtüler, yemeniler hazırlaması kaçınılmazdır.

Genç kızın yakın çevresindeki çiçekler, hayvanlar, ev içi araçlar, organlarımız, gökyüzü yapılan oyalara ad olarak verilir. Gül, menekşe, papatya, karanfil, sümbül, çiğdem, küpe çiçeklerinin yanı sıra birçok sebze ve meyve, evcil hayvanlar bu renkli dünyanın zenginliklerini oluşturur. Bütün bunlar stilize ve sembolize edilerek ortaya çıkarılır.

KAYNAK: <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-80197/oyalar.html>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Melike AYAN ERKUŞ

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği

Yüksek Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü /Türkçe Eğitimi

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Stajlar : Antalya /Muratpaşa Merkez Ortaokulu

Antalya /Konyaaltı Z-Marsel-Z-Denizhan Öner Ortaokulu

Çalıştığı Kurumlar : Mardin /Kızıltepe Bahçelievler Ortaokulu

Antalya /Kepez Duraliler Ortaokulu

Antalya /Kepez Şehit Yüzbaşı İbrahim Barış Yurtseven Ortaokulu

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih : 25.05.2025

İNTİHAL RAPORU

Tez son

ORIGINALITY REPORT

19%

SIMILARITY INDEX

PRIMARY SOURCES

1	acikbilim.yok.gov.tr Internet	763 words — 5%
2	dergipark.org.tr Internet	299 words — 2%
3	dspace.akdeniz.edu.tr Internet	251 words — 2%
4	acikerisim.dicle.edu.tr Internet	234 words — 2%
5	docplayer.biz.tr Internet	188 words — 1%
6	acikerisim.akdeniz.edu.tr Internet	111 words — 1%
7	9lib.net Internet	79 words — 1%
8	www.researchgate.net Internet	61 words — < 1%
9	abakus.inonu.edu.tr Internet	59 words — < 1%
10	enadonline.com Internet	49 words — < 1%
11	www.anadiliegitimi.com	

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

14.07.2025

Melike AYAN ERKUŞ